

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Problematika rizikových faktorů ovlivňujících
kriminalitu mládeže**

Autor práce: Zdeněk Šíma, DiS
Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost
Forma studia: Kombinovaná
Vedoucí práce: Mgr. et Bc. Josef KRÍHA
Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. et Bc. Josefu KŘÍHOVI za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

ŠÍMA, Z. *Problematika rizikových faktorů ovlivňujících kriminalitu mládeže: bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2011. 58 s. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. et Bc. Josef Kříha

Klíčová slova: delikvence, kriminalita, mládež, mladiství, rizikové faktory, teenager

Kriminalita mládeže je závažným sociálně patologickým jevem soudobé společnosti. Více či méně ovlivňuje náš každodenní život. V současné době je mládež součástí populace, ve které se projevuje zřetelný nárůst sociálně patologických jevů a zvýšená tendence k páchání trestné činnosti. Tento jev má negativní vliv na kvalitu života celé společnosti. Je proto nanejvýš žádoucí zjistit hlavní příčiny a faktory kriminality mládeže, tyto se pokusit účinným způsobem omezit, popřípadě je zcela eliminovat. Pozornost zaměřit zejména na jejich včasné rozpoznání a na včasnou prevenci. Přičemž prevenci nelze chápat pouze jako prevenci pedagogickou, psychologickou, nebo lékařskou, ale v širším slova smyslu jako souhrn sociálních opatření, jimiž lze ovlivňovat vývoj osobnosti ohrožené mládeže.

ABSTRACT

ŠÍMA, Z. *Aspects of risk factors influencing youth criminality: Bachelor thesis.*
České Budějovice: The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2011. 58 p.
Supervisor: Mgr. et Bc. Josef Kříha

Key words: delinquency, criminality, youth, juveniles, risk factors, teenager

Youth criminality is a significant socio-pathological phenomenon in present society. It more or less influences our everyday life. The youth is nowadays a part of population that indicates noticeable increase of socio-pathological phenomena and elevated tendencies for criminality. These phenomena negatively influence quality of life in the whole society. It is absolutely essential to find the main causes and factors of youth criminality and restrict them effectively, or to eliminate them completely by focusing on their early recognition and prevention. The prevention must include educational, psychological and medical level as well as more general complex of social arrangements that interfere effectively with evolving personality of affected youth.

OBSAH

ÚVOD	7
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	7
2 ZÁKLADNÍ POJMOSLOVÍ	8
3 KRIMINALITA MLÁDEŽE /historický exkurs/	9
3.1 Znaký kriminality mládeže a jejich charakteristika	10
3.2 Struktura kriminality mládeže	11
3.3 Hodnotový systém a motivace mládeže ke kriminalitě	12
3.4 Osobnost mladého delikventa a jeho sklony ke kriminalitě.....	14
4 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ KRIMINALITU MLÁDEŽE	15
4.1 Rodina	16
4.1.1 Styly rodinné výchovy	17
4.1.2 Rodina jako rizikový faktor.....	20
4.2 Škola.....	23
4.2.1 Škola jako rizikový faktor	24
4.3 Vrstevnická skupina.....	27
4.3.1 Vrstevnická skupina jako rizikový faktor	28
4.4 Volný čas mládeže	30
4.4.1 Volný čas jako rizikový faktor	31
4.5 Drogy	31
4.5.1 Drogy jako rizikový faktor	36
4.6 Média	38
4.6.1 Média jako rizikový faktor	39
4.7 Etnický původ.....	41
4.7.1 Etnický původ jako rizikový faktor	42
5 STATISTICKÝ ROZBOR KRIMINALITY DĚTÍ A MLÁDEŽE	44
6 PREVENCE KRIMINALITY	50
ZÁVĚR	53
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	55

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá problematikou kriminality mládeže a faktorů ovlivňujících jejich vznik. Toto téma jsem si vybral z toho důvodu, neboť kriminalitu mládeže považuji za soudobý problém, jehož řešení by měla být věnována zvýšená pozornost. Chceme-li tomuto negativnímu jevu účinně předcházet a redukovat jej, je nezbytné, abychom rizikové faktory ovlivňující stav a vývoj kriminality mládeže znali a snažili se je pozitivním způsobem ovlivnit.

Bakalářská práce je rozčleněna na pět na sebe vzájemně navazujících částí. V první části jsou uvedeny základní formy, znaky a struktura kriminality mládeže. Ve druhé části jsou definovány základní příčiny kriminality mládeže ve vztahu k jednotlivým rizikovým faktorům. Ve třetí části je proveden statistický rozbor kriminality dětí a mladistvých a to jak z pohledu celé ČR, tak i regionu jižních Čech. Ve čtvrté části je rozvedena prevence kriminality a to jak v obecné rovině, tak i z pohledu činnosti Policie ČR. V poslední části je provedeno shrnutí daného problému s nastíněním možného řešení.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Hlavním cílem práce je v širším smyslu detekovat a analyzovat faktory, které mají předpoklad významným způsobem působit na vznik kriminality mládeže, zmapovat jejich výskyt a nastínit možnost jejich eliminace. Provést aktuální náhled a shrnutí základního pojmosloví zkoumané oblasti a zevšeobecňujícím způsobem objasnit příčiny a strukturu zkoumané problematiky na úrovni současného poznání, které se dotýká humanitních i veřejnoprávních disciplín. V užším slova smyslu pak zdůraznit základní sociologické, sociální, psychosociální, trestně právní, ale i správně právní konsekvence dané oblasti, které dostatečně odůvodňují nezbytnost boje se zkoumaným dílčím segmentem kriminality, kam zcela bezesporu trestná činnost mládeže patří, neboť právě „mladí“ pachatelé rozšiřují okruh osob, potenciálních nositelů nebezpečí páchaní trestné činnosti i v budoucnosti.

Bakalářská práce má rovněž ambici rámcovým způsobem osvětlit úlohu a roli jednotlivých institucí v boji s tímto fenoménem včetně prevence a obohatit ji o

kvantitativní a kvalitativní ukazatele odrážející zejména stav, strukturu a dynamiku zkoumané oblasti.

Jako vedlejší cíl si bakalářská práce klade za úkol demonstrovat stav a vývoj kriminality na teritoriálním území Jihočeského kraje a to zejména za využití kvantitativních ukazatelů.

Volba aktuálního tématu práce, která se dotýká širší i užší detekce tzv. faktorů ovlivňujících kriminalitu mládeže, má zcela bezesporu předpoklad obohatit obor „Bezpečnostně právní činnost“, který je zabezpečován Vysokou školou evropských a regionálních studií, o. p. s.

K řešení byla použita metoda analýzy a syntézy jednotlivých faktorů kriminality mládeže a následná generalizace.

2 ZÁKLADNÍ POJMOSLOVÍ

Rizikové faktory - jsou vlastnosti jedince nebo jeho okolí, které zvyšují pravděpodobnost výskytu projevů rizikového chování.

Kriminalita - je úhrn činů uvedených v trestním zákoníku.

Činy jsou obvykle popisovány podle prostoru, času, rozsahu, struktury a pohybu.

Kriminalita mládeže je součástí celkové kriminality a zahrnuje jednání osob do 18 let věku. Důsledkem je překročení právních a společenských norem.

Mládež - je ve společenských vědách spojována s různými věkovými kategoriemi na právu nezávislých. Pro potřeby zákona č. 218/2003 se mládeží rozumí mladiství a děti mladší 15 let.

Mladiství - osoby ve věku 15-18 let. Trestní odpovědnost mladistvých je v zákoně vymezena s určitým omezením. Trestný čin spáchaný mladistvou osobou se nazývá provinění. Právním následkem provinění je opatření. Opatření jsou mladistvým ukládána soudem pro mládež a mohou být výchovná, ochranná, trestní.

Osoby mladší 15 let - nejsou trestně odpovědné.

Spáchá-li však dítě mezi 12. až 15. rokem věku čin, za který lze dle trestního zákona uložit výjimečný trest, může se takovému jedinci uložit v občansko-právním řízení ochranná výchova, kterou uloží příslušný soud pro mládež.

Teenager - pod tento termín je zahrnuto věkové období od 12 do 19 let. Toto lze dále rozdělit na mladší teenagery, střední a pozdní teenagery.

Delikvence - činnost porušující nejen právní, ale i společenské normy. Je širším pojmem než kriminalita. Takové jednání se vztahuje i na děti a mladistvé, kteří se stávají delikventy.

Chování osoby - lze podle stupně závažnosti činu, kterým osoba porušuje normy, hodnotit jako disociální, asociální a antisociální.

Disociální chování – jedná se o nepřiměřené chování vyznačující se mírnějším porušením norem. Toto chování ale nenabývá sociální dimenze.

Asociální chování – je chování, které je v rozporu se společenskou morálkou. Vyskytuje se zpravidla u dětí mladších. Zahrnuje kázeňské přestupky ve škole jako např. neposlušnost, vzdorovitost, negativismus, lži, alkoholismus, záškoláctví, toxikomanii, útoky, gamblerství, popř. prostituci, kdy jedinec poškozuje spíše sebe než okolí.

Antisociální chování - závažné protisociální jednání zahrnující veškerou trestnou činnost - krádeže, loupeže, vandalství, sexuální delikty, zabití, vraždy. Toto chování může navazovat na asociální formu chování.

3 KRIMINALITA MLÁDEŽE /historický exkurs/

Změna politické situace v České republice po roce 1989 s sebou přinesla, kromě celé řady pozitivních jevů, také jevy negativní. Prudce se zvýšila kriminalita, objevil se organizovaný zločin, toxikomanie, nezaměstnanost, ztráta sociálních jistot a jiné jevy do této doby neznámé. Za alarmující lze považovat zejména skutečnost, že stoupla nejen kriminalita dospělých, ale i kriminalita dětí a mládeže. Podle dostupných statistik Ministerstva vnitra ČR, se mládež dlouhodobě podílí na celkové objasněné kriminalitě, spáchané na území České republiky, 20 %.¹ Příčiny tohoto stavu lze spatřovat nejenom ve vývoji a změnách současné společnosti, uvolnění morálních a právních norem, mylném chápání demokracie, v konzumním způsobu života, vzniklých sociálních

---

¹ statistické výstupy z ESK CIAP SKPV PP ČR dostupné na interní informační síti
PČR Intranet - centrála informatiky a analytických procesů SKPV

rozdílech, ale také v oslabení prevence sociálně patologických jevů ze strany primárních výchovných činitelů jakými jsou rodina a škola. Tomuto problému je věnována značná pozornost nejen v televizi, rozhlase nebo tisku, ale i v rezortech přímo se zabývajícími dětmi a mládeží. S určitou nadsázkou lze konstatovat, že děti a mládež jsou zrcadlem odrážejícím sociální skutečnosti promítnuté do reality dnešní doby.

3.1 Znaky kriminality mládeže a jejich charakteristika

Znaky a charakteristika trestné činnosti dětí a mládeže jsou ovlivňovány mnohými jevy a faktory, které se do určité míry liší od znaků a charakteristiky trestné činnosti spáchané dospělými pachateli. Tyto odlišnosti jsou dány věkem, vlastnostmi, zkušenostmi, stupněm psychického a somatického vývoje, motivem ke spáchání trestné činnosti a dalšími kriminogenními faktory. Zvláštnosti způsobu páchaní trestné činnosti mládeže lze charakterizovat následovně:²

- trestná činnost je častěji **páchána ve skupině** /se 2 nebo více spolupachateli/
- trestná činnost **je páchána** ve většině případů **živelně** /převládá emotivní motivace proti rozumové, např. pod vlivem momentálního nápadu/
- **na páchání** trestné činnosti mladistvých **má značný vliv alkohol**, případně **jiná návyková látka** /alkohol nebo drogy zvyšují agresivitu, nekoordinovanost pohybů a podporují nepřiměřené reakce na vnější podněty/
- pachatelé **často odcizují předměty, které momentálně potřebují**, nebo které se jim vzhledem k věku líbí např. automobily, motocykly, videa, televizory, oblečení, zbraně, alkohol, cigarety, léky apod.
- **věci získané** trestnou činností skupinou mladistvých **jsou velmi brzy rozdělovány mezi její členy** / při rozdělování je patrná hierarchie ve skupině a podíl na spáchané trestné činnosti/
- **finanční prostředky se zpravidla utrácejí ve skupině** /výjimkou jsou pouze skupiny se silným vůdcovským postavením jedince, popř. několika osob/
- **při získávání alibi** se mladiství pachatelé **orientují na osoby ze skupiny** /vzájemné vytváření alibi mezi osobami ve skupině, do které jednotlivci patří/

---

² CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. Praha, 1998, s. 11-12.

- **o spáchané trestné činnosti** se pachatelé rádi **svěřují členům své skupiny**
- **příprava** trestné činnosti **je nedokonalá** / v daném případě obvykle schází prvek plánování, pachatel reaguje na určitý podnět nebo příležitost, častá je i nedostatečná příprava vhodných nástrojů ke spáchání trestného činu/
- **při opakované** trestné činnosti se **vykytují specifické znaky z předcházející trestné činnosti** /pachatelé se dopouštějí stále stejné trestné činnosti, kterou již „umějí“ nebo, s jejímž provedením mají již zkušenosti z dřívější doby/
- **chování** mladistvých pachatelů **se vyznačuje neúměrnou „tvrdostí“** /tato se projevuje brutalitou, devastací, ničením předmětů a znehodnocením zařízení/
- **některé znaky způsobu spáchání trestné činnosti vyplývají ze somatických znaků pachatele** /např. vyšší rychlost pohybu, mrštnost, obratnost, menší postava a nižší hmotnost/³

3.2 Struktura kriminality mládeže

Pro odstranění příčin sociálně patologických jevů kriminality mládeže je nutné primárně zjistit a podchytit jejich strukturu. Tato je přímo závislá na mnoha objektivních a subjektivních faktorech, kterými je jedinec ve svém dětství a dospívání ovlivňován. Z hlediska skladby a struktury se jeví jako nejzávažnější příčina trestné činnosti mládeže vliv výchovného a sociálního prostředí, ze kterého jedinec pochází.

Ze statistických kvantitativních ukazatelů Ministerstva vnitra ČR vyplývá, že děti ve věku **6 až 15 let** se dopouštějí zejména krádeží.⁴ Jedná se o krádeže prosté, krádeže věcí z aut a krádeže kapesní. Motivem takového jednání je zejména „zisk“. Jednou z mnoha pohnutek může být např. touha vlastnit módní a drahé oblečení a věci, které mají druzí a snaha vyrovnat se vrstevníkům ze sociálně silnějších rodin.

Část trestné činnosti dětí může být organizována kriminálními skupinami dospělých, kteří zneužívají toho, že děti do patnácti let nemohou být trestně stíhány. Z vlastní praxe mohu potvrdit, že se tento faktor objevuje zejména u romských a sociálně slabých rodin, kde není zajištěna řádná výchovná funkce rodiny.

³ CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. cit.2, s. 11-12.

⁴ statistické výstupy z ESK CIAP SKPV PP ČR, cit.1.

U **mladistvých** pachatelů převládají krádeže motorových vozidel a věcí v nich uložených.⁵ Části majetkové kriminality se velmi často dopouštějí mladiství patologičtí hráči tzv. gambleři. Tito nejprve používají k uspokojení své závislosti peníze ze svého kapesného, později mohou přikročit k prodeji svých osobních věcí. Postupem času si finance začnou opatřovat krádežemi, podvody a násilnou kriminalitou. Může se objevovat i snaha opatřit si finanční prostředky prodejem drog.⁶

Zhruba desetkrát méně než majetkové kriminality se mládež dopouští kriminality násilné. Z násilné kriminality převládají výtržnictví, ublížení na zdraví a loupeže. Mravnostní kriminality se mládež dopouští zhruba padesátkrát méně než kriminality majetkové. V mravnostní kriminalitě převládá zejména pohlavní zneužívání. Pachateli těchto druhů trestné činnosti jsou v převážné míře mladiství. Z dalších frekventovaných trestných činů lze dále zmínit i závažné formy kriminality mládeže a to trestné činy s rasovým a národnostním podtextem a trestné činy na úseku drogové kriminality, které jsou zastoupeny zejména trestnými činy šíření toxikomanie a výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů. Ze statistických ukazatelů rovněž vyplývá, že kriminalita je především záležitostí chlapců. Děvčata se na trestné činnosti podílejí v daleko menší míře. Co do struktury, páchají dívky většinou krádeže, podvody a kriminalitu spojenou s prostitucí a drogami. U dívek lze vysledovat i nižší výskyt recidivy než u chlapců.⁷

3.3 Hodnotový systém a motivace mládeže ke kriminalitě

Hodnoty představují nevyhnutelnou součást našeho života a jsou významným zdrojem motivace. Člověk bez náležitě vytvořených hodnot nemůže žít. V případě hodnot se jedná o jeden z nejdůležitějších komponentů psychického vývinu, duševní zralosti a duševního zdraví člověka. Hodnoty představují také kulturní dědictví, které se automaticky nepřenáší z generace na generaci, ale každý jedinec si je musí opětovně osvojit a zaujmout k nim osobní postoj. Člověk hodnoty poznává, vybírá, ignoruje, akceptuje nebo je odmítá.

---

⁵ statistické výstupy z ESK CIAP SKPV PP ČR, cit.1.

⁶ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002. 231 s. ISBN 80-86473-08-2, s.124.

⁷ statistické výstupy z ESK CIAP SKPV PP ČR, cit.1.

S hodnotami úzce souvisí i hodnotový systém. Jedná se o vytvořený systém hodnot. Tento je u každého člověka individuální. Hodnotový systém mladého člověka je ovlivňován a determinován mnohými faktory. Rodina je prvním prostředím, ve kterém se formují hodnoty člověka. Hodnotový systém je následně rozvíjen a ovlivňován na úrovni školy a prostředí, které mladého člověka obklopuje a lidmi, se kterými se stýká. V rámci rozvoje hodnotového systému mládeže nelze podceňovat ani vliv sdělené zkušenosti. Rozhodující je však vlastní prožitek. Mládež nebere řadu dobře míněných rad vážně, než se sama přesvědčí o jejich oprávněnosti. V období dospívání je hodnotový základ již vytvořen a k hodnotovým posunům v dalším věku dochází pouze v omezené míře.⁸

V případě hodnotových preferencí u mládeže lze konstatovat, že tyto jsou velice různorodé. Nelze však hovořit o jednotném trendu, ale spíše o určitých preferencích. Výsledky výzkumu zaměřené na hodnotový systém středoškoláků prokázaly, že mezi nejfrekventovanější hodnoty patří: láska, zdraví, rodina, svoboda, vzdělání, peníze, úspěch. Oproti tomu se hodnotový systém delikventní mládeže a mládeže z diagnostických a výchovných ústavů výrazně liší. Tvoří jej majetek, peníze, svoboda, prestiž, láska, rodina, děti, ale také přátelství.⁹

S vytvořeným hodnotovým systémem a hodnotovými preferencemi úzce souvisí i vlastní kriminalita mládeže. U delikventní mládeže může být jedním z motivačních faktorů ke spáchání kriminálního činu absence právního vědomí, nebo pokřivený žebříček hodnot. Vlastní jednání může být vedeno rovněž nedůvěrou v instituce prosazující právo, nebo může vyplývat ze zkreslených představ uplatňování a prosazování práva ve společnosti. Dle psychologických studií delikventní mládež neumí čekat, chce vše hned, neumí dávat, pouze brát.¹⁰ Odmítá dosavadní sociální hodnoty a standardy a je vedena snahou vytvářet si své vlastní. Do osobního, rodinného i sociálního života se jí pak negativně promítá identifikace s nevhodnými vzory postojů a chování, což vede k destabilizaci stávajících norem a hodnot. Výsledkem je zdání, že všechno je možné, případně, že nic není nemožné. Tato situace tak s sebou přináší řadu sociálně patologických důsledků, např. snahu rychle se přiblížit novému životnímu stylu, aniž by k tomu byly vytvořeny patřičné podmínky. Životní styl je ovšem

---

⁸ SAK, P. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. 1. vydání Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8, s. 66-87.

⁹ SAK, P. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. cit.8, s. 66-87.

¹⁰ SAK, P. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. cit.8, s.75-76.

některými osobnostně nezralými jedinci chápán pouze jako soubor hmotných statků, kterých je třeba dosáhnout a to i za cenu páchání trestné činnosti.

Další motivační faktor trestné činnosti mládeže může vycházet ze snahy „vytáhnout“ se před ostatními členy party, nebo před skupinou svých vrstevníků. V tomto směru je pro mládež motivační zejména obava, že z této party budou vyloučeni, pokud se nepřidají, nebo se odpovídajícím způsobem „nepředvedou“.

V neposlední řadě lze k motivační struktuře vedoucí ke kriminalitě mládeže zařadit i nestrukturovaný volný čas mládeže a z tohoto vycházející nuda. Tato může být následně ventilována kriminální činností.

3.4 Osobnost mladého delikventa a jeho sklony ke kriminalitě

Osobnost člověka se utváří již od raného dětství díky vzájemnému působení mnoha vlivů. Některé z nich jsou dědičné, jiné se formují na základě prožitků a zkušeností. Jedná se o různé vlivy, ať už krátkodobého či naopak dlouhodobého charakteru. Jedny mohou mít na jedince vliv menší, druhé vliv zcela zásadní. Dítě přijímá podněty ze svého okolí, ty pak následně vyhodnocuje a převezme pouze ty, které mu pomohou reagovat na nastalou situaci. V období puberty a dospívání dochází k rozvoji osobnosti mladého člověka, hledání jeho místa ve společnosti, vytváření a rozvoji sociálních vztahů a vlastní identity. Při tomto složitém procesu může za určitých podmínek docházet k selhávání při naplňování jednotlivých vývojových úloh a riziku delikventního chování. Z hlediska duševního vývoje je dospívající mládež emočně nestabilní a nemá pevně vytvořenu hierarchii hodnot. Tuto si, na základě informací přicházejících z vnějšku, teprve uceluje. Mladí hledají určitou diferenciaci a integraci. Mají sklon ke zlehčování a bagatelizaci. V tomto období dochází k profilaci nové osobnosti. Mění se citové reakce, prožívání sebe sama, sebehodnocení, vztah ke škole, jiným lidem. Reakce na přicházející podněty se mohou jevit jako nepřiměřené. Jednou z vývojových potřeb je i snaha o odpoutání se od rodiny. Nejedná se však o zrušení citové vazby k rodičům, pouze o její určitou transformaci. Pokud mladý člověk v tomto období selhává v utváření vztahů se svými vrstevníky a nedokáže vytvořit a zaujmout své místo ve skupině, může to vést k delikventním projevům chování. Pokud se u člověka neutvoří dostatečně pocit vlastní identity, může dojít k vnitřnímu zmatku, pocitu bezmocnosti a méněcennosti. Z tohoto mohou pramenit agresivní projevy

chování, nebo i neurózy. Důsledky těchto poruch se následně promítají do citového vnímání sebe sama. Mohou se stát zdrojem selhání a vyústit v páchání trestné činnosti.¹¹

Předpoklady k páchání trestné činnosti mladistvými pachateli může ovlivňovat celá řada společných sociálních charakteristik, které do značné míry mohou předurčovat jejich asociální vývoj. K nejtypičtějším patří disfunkční rodina, problémy v dětství a dospívání, ztroskotání v povolání, generační úpadek, problémy související se školní docházkou, snížený intelekt, nízký sociální statut, poruchy chování, nezvládnutelnost, sociální a kulturní vyloučení, nestrukturovaný volný čas trávený převážně mimo rodinu a s vrstevníky, drogová a alkoholová závislost, extremistické postoje apod.

Tyto „predikanty“ delikventního chování jsou důsledkem celé řady příčin a okolností, které delikventnímu chování předcházely, provázely jej, nebo umocňovaly jeho vývoj.

Při posuzování delikventního chování mládeže je nutno vzít v úvahu i disponující faktor, kterým je pohlaví jedince. Dle statistik se muži dopouštějí trestných činů častěji než ženy. Jako důvod je uváděna vrozeně vyšší agresivita mužů, jež je ovlivňována mužským pohlavním hormonem testosteronem. Osobnostní dispozice ke kriminálnímu jednání však nejsou jednoznačně dané. Zkoumání osobnosti mladého pachatele je nesmírně složité a doposud neexistuje jeho zcela jednotná koncepce.¹²

4 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ KRIMINALITU MLÁDEŽE

Kriminalita mládeže se během uplynulých desetiletí stala závažným celospolečenským problémem. Koncentruje se zejména do velkoměst a průmyslových aglomerací. Je neoddiskutovatelným faktem, že na šíření kriminality mezi mládeží má podstatný vliv i rychlost kulturních a sociálních změn probíhajících v České republice a s tím související změna žebříčku hodnot. Tyto představují přirozený generační posun v řadě životních postojů, zkušeností a zvyklostí. Dosavadní zažitá hodnota jsou mládeží odmítány a pro nové chybí nejenom podmínky, ale zejména odpovídající vzory. Do života současné mládeže se rovněž negativně promítá i identifikace s nevhodnými modely chování a postojů dospělé generace, destabilizace stávajících norem a hodnot a

---

¹¹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualizované vydání. Praha : Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X, s.31.

¹² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. cit.11, s. 33.

s tím spojený stres a nejistota. Výsledkem může být zdání, že „vše je dovolené“ a kriminalita je jedním z prostředků vedoucí ke splnění cílů.

Příčiny a podmínky kriminality mládeže jsou obdobné jako u kriminality dospělých. Ze současné praxe je známa celá řada rizikových faktorů, která působí na mládež, a která má vliv na její chování. Tyto, lze rozdělit do dvou kategorií:

- **endogenní faktory** jsou faktory, které vycházejí z vnitra jedince. Do této kategorie řadíme faktory psychologické, biologické, fyziologické, psychopatologické. Jedná se o vrozené a zděděné vlastnosti jedince např. genetická výbava, temperament, fyzická a psychická konstituce, raný vývoj apod. Některé se během života nemusí vůbec projevit, jiné, aby se projevily, musí být nějak aktivovány např. nějakým podnětem.
- **exogenní faktory** jsou faktory, které spočívají v sociální oblasti. Tyto v širším i užším slova smyslu vycházejí a přímo souvisí se sociálním prostředím, v němž jedinec žije, bydlí, stýká se s ostatními lidmi a komunikuje. Obecně se jedná o školu, rodinu, vrstevnickou skupinu, partu apod. Tato kategorie příčin zásadně ovlivňuje proces socializace tj. vrůstání jedince do společnosti a souvisí s jeho schopností přijímat obecně uznávané normy a vzory chování.

Obecně lze konstatovat, že původ rizikových faktorů může vycházet z individuálních, sociálních i jiných vlivů, které jedince v životě formují.

Faktory ovlivňující kriminalitu mládeže však mohou být podmíněny i situačně. Může k nim dojít zcela náhodně, nebo může stát v pozadí sociální vliv.

Je nepochybné, že preventivní působení na mládež má naději uspět pouze tehdy, pokud se správně identifikují rizikové faktory, které vedou k páčání trestné činnosti a kterým je dítě od narození vystaveno. Toto působení vyjadřuje zájem společnosti na tom, aby z každého dítěte vyrostl jedinec chovající se tak, jak to odpovídá zvyklostem, požadavkům, normám.

4.1 Rodina

Základem našeho života je rodina. Rodina je prvním přirozeným společenským prostředím, do kterého vstupuje dítě na začátku svého života. Rodina má podstatně důležitější vliv na dítě než jakákoliv jiná malá sociální skupina. Definovat rodinu je poněkud obtížné vzhledem k proměnlivým hodnotovým východiskům, které jsou ovlivňovány kulturním a civilizačním prostředím dané společnosti. Jedna

z nejjednodušších definic charakterizuje rodinu jako malou skupinu osob, které jsou navzájem spojeny manželskými, příbuzenskými nebo jinými vztahy a především společným způsobem života.¹³ Rodina je původní a nejdůležitější sociální skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou. Z hlediska socializace je rodina skupinou primární. Je většinou vnímána jako samozřejmá a nedílná součást společnosti a našeho života. V současné společnosti plní hlavně funkce biologické, ekonomické, sociální a psychologické.¹⁴

V průběhu několika posledních desetiletí však doznal institut rodiny řady proměn. V důsledku společenského vývoje se česká rodina znatelně vzdálila tradičnímu ustálenému modelu. Žena během dvacátého století získala značnou samostatnost. Mění se i typické role muže i ženy v rodině. Muž stále častěji přebírá část povinností, které byly dříve přisuzovány pouze ženě. Rovněž se mění ekonomická funkce rodiny. Finanční tlak vyžadující ekonomickou aktivitu obou partnerů vytlačuje v rodinných prioritách péči o děti. Dochází také k oddalování doby vstupu do manželství a založení rodiny. Vzrostl i podíl dětí narozených neprovdaným matkám, stejně jako počtu „volného“ soužití obou partnerů. Příčiny těchto proměn lze vysledovat v posunech hodnotových žebříčků, v růstu ekonomické nejistoty, změnách životních stylů, a zhoršení ekonomických podmínek mladých rodin.

Rodina je tradičně považována za hlavního činitele, který při neplnění svých funkcí, může vést „ke spuštění“ kriminálního jednání dítěte, či naopak dokáže na mladého člověka působit preventivně.¹⁵ V rámci fungující rodiny by mělo existovat určité sepětí a spolupráce, aby bylo v případě potřeby možno včas a účinným způsobem řešit vznikající problémy.

4.1.1 Styly rodinné výchovy

Výchova dětí v rodině je složitým jevem vzájemného působení obou stran. Patří k nejjednodušším činnostem, přesto neexistuje žádná škola, která by nás na tento úkol zodpovědně připravila. Aby byla výchova dítěte harmonická, měl by každý rodič dodržovat určité zásady. Dodržování zásad je jednou z podmínek řádné výchovy dětí.

---

¹³ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozšířené a přepracované vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9, s. 9.

¹⁴ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. cit.13, s.10.

¹⁵ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. cit.13, s.39.

Při výchově dětí hrají důležitou roli i osobnostní rysy rodičů, jejich vzájemné vztahy, postoje a celkový styl výchovy, který v rodině převládá. Do výchovy dětí je často promítána i zkušenost rodičů ze svého vlastního dětství. Tato se na celkové výchově dítěte může odrážet jak pozitivním tak i negativním způsobem.

Styly rodinné výchovy lze rozdělit.^{16,17}

▪ **demokratická výchova**

Jeví se jako nejpříznivější. Dítě je respektováno jako samostatná bytost. Učí se rozhodovat samo o sobě, poznává svou odpovědnost. V tomto stylu výchovy plní rodiče roli spolupracujících partnerů a zkušenějších přátel.

▪ **liberální výchova**

Klade důraz na co největší volnost dítěte. Rodiče se snaží vyhovět jeho požadavkům a neomezují jeho aktivity. Tento styl výchovy však může vést ke ztrátě hranic, jistoty a bezpečí, popř. k destruktivním jevům a k rizikovému chování.

▪ **autoritativní výchova**

Jeden z rodičů uplatňuje svoje názory a vyžaduje od dítěte bezmeznou podřízenost. Následkem je buď: pasivní dítě, což brání samostatnému rozvoji dítěte, nebo dítě agresivní, což je obrana proti danému stylu výchovy.

▪ **pedocentrická výchova**

Dítě je středem zájmu, samo si určuje, co chce dělat. Rodiče jsou v roli služebníků. Má pak často potíže se začleněním do dětského kolektivu, kde je neoblíbené /ze všech ostatních dětí si chce dělat sluhy/.

▪ **hypersenzitivní výchova** /tzv. opičí láska/

Dítě je ze strany rodičů hýčkané, rozmazlované. Tato výchova vede k tomu, že dítě nemá žádnou vůli, protože nepřekonává překážky. Má problémy se začleňováním do kolektivu /jedináči/.

▪ **repulzivní (zavrhující) výchova**

Může se vyskytovat v rodinách, kde je postižené dítě. Rodiče dítě odmítají, odstrkují ho. Mají pocity zatrpklosti vůči dítěti.

▪ **deklasující (degradující) výchova**

Výchova podceňující osobnost dítěte. Snižování sebevědomí dítěte u něho vyvolává

¹⁶ ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 268 s. ISBN 80-85931-48-6, s.198-199.

¹⁷ STIBOR, J. *Jaké funkce plní rodinná výchova* [online]. 2006 [cit.01-12-2010] Dostupné z www: <http://bifur.palcat.cz/dps/sem1/pedagogika/pedagogika17.pdf>

nechut' do něčeho se pustit /„stejně to nezvládneš“/. Dítě se brání agresivitou nebo pasivitou. Podceňované dítě může trpět pocity komplexu. Může se rovněž dopustit trestné činnosti, aby sobě a všem ostatním dokázalo, že to „zvládne“.

- **brutální výchova**

Na prvním místě je tělesné trestání, duševní týrání. Tato výchova vede k duševnímu i fyzickému poškození dítěte.

- **perfekcionistická výchova**

Vyskytuje se v ambiciózních rodinách. Rodiče své nenaplněné ambice přenášejí na své dítě. Často dochází k přetěžování. Tím mohou své dítě psychicky zničit.⁸

- **merkantilní výchova**

Jednostranné bezdůvodné odměňování dítěte, např. kapesné bez důvodu. Dítě pak nezná hodnoty, může vznikat sobectví, lakota.

- **preferující výchova**

Může se vyskytovat u vícečlenných rodin. Např. u prvorozeného syna mezi dcerami je synovi dávana přednost před ostatními dětmi. Tato výchova má negativní vliv na ostatní členy rodiny.

- **nedostatečná rodinná výchova**

Rodiče mají na dítě málo času, dítěti se nevěnují /např. alkoholici, podnikatelé/. Dítě má pak pocit nezávislosti na rodičích a nemá žádný vzor. Může docházet ke konfliktům s jinými dětmi.

- **laxní (lhostejná) výchova**

Projevy dětí nemají u rodičů žádnou odezvu – ani pochvala ani pokárání. Děti mohou být pak nevyzrálé.

Děti vychovávané v harmonické rodině jsou svými rodiči připravováni pro svůj budoucí život v dospělosti. Učí se mužskému či ženskému způsobu chování, přejímají životní hodnoty i životní styl svých rodičů. Získávají také obraz manželského soužití a utvářejí si obraz svého budoucího partnera. Působí na ně i jiné vlivy např. vzory okolní společnosti, vztahy se svými sourozenci i vzájemná láska rodičů.¹⁸

Děti z disfunkčních rodin nemají možnost získat ve většině případů obraz harmonického rodinného života. Jejich představa o životních hodnotách, rodině, domácnosti apod. může být částečně zkreslená. Protože nemají správný vzor otce nebo matky, mohou v budoucnu selhávat při zakládání své vlastní rodiny. Styl rodinné

---

¹⁸ www: <http://bifur.palcat.cz/dps/sem1/pedagogika/pedagogika17.pdf>, cit.16.

výchovy, kterým byly sami vychovávány, mohou přenášet do svých budoucích rodin a tak může dojít k opakování výchovných chyb.

4.1.2 Rodina jako rizikový faktor

Společné soužití rodičů a dětí v rodině a vzájemné vazby jsou klíčovým činitelem osobního a sociálního vývoje dítěte. Vznik a způsob řešení konfliktů v rodině je přímo úměrný k možnosti delikventního chování dětí. Děti vyrůstající v rodinách, které nezvládají svou výchovnou činnost, mají větší sklon ke kriminálnímu chování než děti vyrůstající v harmonickém rodinném prostředí.

Z hlediska výchovné péče o dítě lze rodiny rozdělit na rodiny funkční, problémové, dysfunkční a afunkční.^{19,20}

Ve **funkční** rodině jsou řádně zajištěny podmínky pro zdravý vývoj dítěte a jeho prospívání. Rodina splňuje všechny biologické, ekonomické a kulturní požadavky. V současné populaci je 85% těchto rodin.

V **problémové** rodině se vyskytuje porucha některé z funkcí rodiny. Zdravý vývoj dítěte však není ohrožen. Rodina je ale stále schopna zvládat vzniklé problémy vlastními silami, popřípadě s krátkodobou pomocí zvenčí. Z pohledu orgánu sociálně právní ochrany dětí je nutno takovým rodinám věnovat zvýšenou pozornost. V populaci je jich 12 až 13%.

V **dysfunkční** rodině se projevuje závažné narušení její funkce. V důsledku toho bývá ohrožen zdravý vývoj dítěte. Rodina není sama schopna vzniklé problémy řešit. /např. může se jednat o rodiče alkoholiky, narkomany apod./ V daném případě je nutná pomoc zvenčí /např. odebrání dítěte a jeho následné umístění do náhradní rodinné péče/. Takových rodin jsou asi 2%.

V **afunkční** rodině dochází k zcela zásadnímu selhávání funkce rodiny. Může docházet k psychickému a fyzickému týrání. Rodina neplní svou funkci a pobyt v takové rodině dítěti zásadně škodí. V daném případě je nutný zásah orgánu sociálně právní ochrany dětí, odebrání dítěte, popř. zbavení rodičů rodičovských práv a jeho umístění do náhradní či jiné bezpečné péče. Těchto rodin je v populaci asi 0,5 %.

Jedním z možných rizikových faktorů je **neúplná rodina**. Neúplné rodiny vznikají nejčastěji rozpadem manželství nebo narozením dítěte matce - samoživitelce.

¹⁹ www: <http://bifur.palcat.cz/dps/sem1/pedagogika/pedagogika17.pdf>, cit.16.

²⁰ SBORNÍK STUDIÍ, *Děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení Linka Bezpečí, 2005. ISBN 80-239-4482-7, s.15-18.

Neúplná rodina plní základní funkci rodiny pouze částečně. Rizikovým faktorem v neúplné rodině je nepřítomnost rodičovské postavy. V rodinách chybí nejčastěji otec a to vinou rozvodu, nebo proto, že s matkou nikdy nezačal žít. Je nepochybné, že otec má v rodině nezastupitelné místo a jeho přínos pro zdravý vývoj dítěte je neoddiskutovatelný.

Je prokázáno, že dítě přebírá rodinné vzory a osvojuje si normy sociálního chování v závislosti na chování rodičů. Toto však není v případě neúplné rodiny možné. Chlapec postrádá vzor, s nímž by se mohl identifikovat, dívka pak postrádá model mužského chování. Vychovává-li dítě matka sama, je podstatně více zatížena nároky na jejich výchovu, než matka, která děti vychovává společně s manželem.²¹

Pro neúplnou rodinu je charakteristický nedostatek sociálně emočních podnětů, který podněcuje zdravý psychický rozvoj dítěte. Děti žijící s jedním rodičem nebo s nevlastními rodiči, vykazují větší pravděpodobnost výskytu problémů s chováním, než děti žijící s oběma rodiči.²²

Mezi další rizikové faktory lze zařadit **zanedbávání péče** v rodině. K zanedbávání péče o dítě dochází tehdy, pokud nejsou dlouhodobě uspokojovány jeho základní lidské potřeby a to bez ohledu na příčinu.²³ Mezi tyto potřeby lze řadit např. poskytování stravy, odpovídajícího oblečení, bezpečného domova, zdravotní péče, přiměřeného dohledu, ochrany před nebezpečím z okolního prostředí, pozitivního přijetí a podpora dítěte.

Pokud se v rodině tyto situace neopakují příliš často, není dítě natolik ohroženo, aby potřebovalo ochránit zásahem zvenčí. V případě závažnějšího a dlouhodobějšího zanedbávání péče v rodině se toto může negativně odrazit v dalším životě dítěte.

Značně negativní vliv na vývoj dítěte může mít také časté **používání trestů, přílišná agresivita ze strany rodiče a užívání násilí jako výchovného prostředku**. Může se jednat o násilí fyzické, psychické nebo i sexuální. Do takto praktikované výchovy rodičů vůči dětem se mohou v mnoha případech odrážet jejich vlastní špatné zkušenosti z dětství – cyklus opakování násilí. Děti z takových rodin mají větší sklon k řešení konfliktů za pomoci násilí než jejich vrstevníci²⁴. Používání nepřiměřených trestů a příliš tvrdá disciplína v rodině, není nejlepším výchovným prostředkem, neboť učí dítě agresivitě jako dovolenému způsobu chování. Je prokázáno, že rodiče, kteří

---

²¹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. cit.11, s.40.

²² MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. cit.13, s.45.

²³ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. cit.13, s.15.

²⁴ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. cit.13, s.15.

užívají při výchově dětí nepřiměřené tresty, násilí, nebo přílišnou agresivitu, se méně starají o vytvoření zábran v asociálním chování dětí, nebo že je jejich styl výchovy nekonzistentní. To v praxi znamená, že jednou dítě za stejný přestupek potrestají a podruhé již nikoli. Nejednotnost ve výchovném přístupu rodičů může u dítěte vyvolat zmatek v tom, co je a co není dovoleno. Tímto jsou posilovány nevhodné způsoby chování. Výsledkem mohou být problémy s dodržováním společenských norem a z toho vyplývající delikventní jednání, neboť nezíská-li dítě určité dovednosti a neosvojí si hodnoty ve vztahu s rodiči a dalšími dospělými, nebude se umět v budoucnu chovat ani ve společnosti.

Dalším z rizikových faktorů ve výchově dětí, který může mít vliv na jejich delikvenci, je i **vzdělání rodičů**. Nízká úroveň vzdělání rodičů může mít negativní vliv na výchovu dítěte. Rodiče nejsou schopni svým dětem pomáhat se zvládnutím školních povinností, může se projevovat i nezáměr o školní prospěch, o trávení volného času, nebo o kamarády svých dětí. U otců delikventní mládeže je typické dosažení pouze základního vzdělání, matky často nedosahují ani základního vzdělání. Naopak u rodičů, kteří dosáhli středoškolského nebo vysokoškolského vzdělání je předpoklad, že školní povinnosti dětí, jejich společenský rozhled a touha po vzdělání bude přímo úměrná dosaženému vzdělání jejich rodičů.²⁵

Mezi rizikové faktory, které mohou mít vliv na kriminalitu mládeže, můžeme dále řadit **společenské postavení rodiny**. Jako nejpříznivější živná půda pro rozvoj kriminality mládeže se jeví nejnižší sociální vrstvy společnosti, vrstvy lidí bez vzdělání, pracovní kvalifikace, vrstvy s nejvyšší chudobou a nezaměstnaností. Je nepochybné, že rodič, který sám pochází z těchto vrstev, chová se delikventně, nadměrně pije, bere drogy, je často nezaměstnaný a celkově vykazuje projevy sociální nepřizpůsobivosti, zvyšuje pravděpodobnost, že dítě, které sám „vychová“ bude rovněž přestupovat meze zákona.²⁶

I v dobře situovaných rodinách se však mohou vyskytovat případy nesprávného přístupu rodičů k výchově dítěte a jeho „zanedbávání“. Mnozí rodiče, kteří zanedbávají své dítě, tak mohou činit proto, že jsou zcela zaujati svou vlastní prací, kariérou, vědeckou činností či jinými zájmy. O to složitější může být pak postavení dítěte. V současné době není výjimečná situace, kdy oba rodiče podnikají a na vlastní děti jim

---

²⁵ ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1993. 415s. ISBN 80-7066-534-3, s. 273.

²⁶ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. cit.11, s.45.

nezbývá čas. Takto vychovávané dítě je sice na jedné straně zahrnuto „vším potřebným“, na druhé straně však strádá citově. Tato citová deprivace může být ventilována různým způsobem a vrcholit pácháním trestné činnosti. Specifikem takovýchto rodin je, že negativní rodičovské postoje vůči dítěti jsou lépe maskovány a jsou hůře rozpoznatelné, než v rodinách sociálně slabších. Z vlastní zkušenosti znám rodiny, kde rodiče vychovávají děti zdánlivě velmi dobře, ale svým vlastním chováním jim hodnoty, které dětem vštěpují, zároveň popírají. Důsledkem je, že jejich výchova nemá očekávaný účinek, případně je ve svém výsledku dokonce negativní.

K dalším rizikovým faktorům, které mohou mít souvislost s pozdějším delikventním jednáním dítěte, je nedostatečný **rodičovský dohled**. Dohledem je míněna míra zájmu a informovanosti rodiče o tom, co dítě dělá ve svém volném čase, s kým se stýká, kdy a v jakém stavu se vrací domů apod. Dle mého názoru, čím méně se rodiče o své dítě zajímají, tím více se zvyšuje pravděpodobnost negativního vývoje dítěte a možnosti spáchání delikventního jednání.

Mezi zvláštní rizikové faktory v rodině bych dále zařadil **neuvědomělé rodičovské povzbuzování dítěte v hrubém a delikventním chování**. Rodiče se svým vnějším jednáním a chováním stávají pro své děti určitým příkladem, který děti podvědomě napodobují nebo se kterým se identifikují. Stane-li se dítě svědkem opakovaného hrubého, nebo protiprávního jednání svého rodiče, může dojít k závěru, že hrubost, lhaní a podvádění je přípustné a očekávané chování.

K předcházení a případné eliminaci rizikových faktorů v rodině existují v praktickém životě instituce a organizace, které se přímo zabývají ochranou zájmů dítěte. V případě potřeby poskytují pomoc ohroženým dětem a spolupracují s rodiči na zvládnutí výchovných problémů. Takovými organizacemi jsou pedagogicko-psychologické poradny, dětská psychiatrická centra, kurátoři pro děti a mládež a další.

4.2 Škola

Nástup dítěte do školy se pro něho stává významným okamžikem v jeho životě. Končí období her a nastává období povinností. Mnohé děti se na nástup do školy těší, jiné přijímají tento krok s obavami. Nástupem do školy se dítě poprvé dostává mimo rodinné prostředí, vše je pro něho nové, doposud nepoznané. Poprvé vstupuje do prostředí, kde je posuzováno podle své práce, svých schopností a výkonů, učí se

novému životnímu stylu. Ve škole rovněž dostává příležitost vyniknout a získat pozitivní hodnocení pomocí vlastního úsilí. Tímto si vytváří základy celoživotního postoje ke vzdělání a následně i k práci. Škola dítě začleňuje do širšího socializačního rámce jako člena společnosti. Dítě získává kontakty se svými vrstevníky a učí se přijímat autoritu učitele. Role učitele má v životě dětí mimořádný význam. Jeho přístup k nim, umění získat si je, zaujmout, pozitivně motivovat, může děti ovlivnit po celou jejich školní docházku a mnohdy i po zbytek života.²⁷

Aby dítě mohlo do školy nastoupit a úspěšně absolvovat školní docházku, je nutné, aby bylo pro školu zralé. Zralostí rozumíme takový stupeň psychického a fyzického vývoje dítěte, která jsou nutná pro úspěšné zvládnutí školních požadavků. Hlavními znaky jsou tělesná, rozumová, citová a sociální zralost. Dítě, u kterého nejsou dostatečně vyvinuty tělesné a duševní vlastnosti, může mít ve škole řadu potíží. Škola se pro něho stává náročným stresujícím prostředím. Postupem času se u něho mohou objevovat psychické poruchy, které mohou vyvrcholit závažnými poruchami chování, jako jsou lži, krádeže, záškoláctví a vést až k neurózám.

Vzdělávací soustava v České republice je tvořena školami a školskými zařízeními. V těchto je vzdělávání zajišťováno kvalifikovanými pedagogickými pracovníky. Základní stupeň je povinný pro všechny děti příslušného věku. U stupňů středních a vyšších již dochází k diferenciaci. Tyto stupně zahrnují rostoucí počet dospívající mládeže a mladých dospělých. Od školy jako vzdělávací a výchovné instituce se očekává, že bude vytvářet předpoklady pro úspěšný vstup mladé generace do osobního, profesionálního, a volnočasového života.

4.2.1 Škola jako rizikový faktor

Role učitele má v životě dětí zásadní význam. Učitel představuje pro dítě autoritu, která mu pomáhá získávat vědomosti a tyto aplikovat v praxi. Přejdem dítěte z rodiny do školy se dítě musí přizpůsobovat novému životnímu stylu. Osvojuje si nové návyky, poznává nové spolužáky, navazuje přátelství, zvyká si na určitý řád. Po určitém čase a zvládnutí základních povinností nabývají na významu vztahy se spolužáky. Děti si začínou brzy vytvářet vlastní subkulturu, která se vyznačuje vlastním jazykem, vlastními rituály a zvyklostmi. V pozdější době se v některých případech mohou z těchto skupinek vyvinout asociální party. V daném směru se jako rizikový

---

²⁷ MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Brno : Masarykova universita, 2001. ISBN 80-210-2511-5. s.77

faktor může jevit určitá neangažovanost učitele, který může preferovat nebo naopak zatracovat některé děti, ale i všechny konflikty, napětí a úzkosti, jimiž vztah učitele k dítěti prochází.²⁸

Mezi další z rizikových faktorů lze zařadit **asociální chování** jednoho či více dětí. Tito jedinci svým jednáním narušují výuku ve třídě a v případě, že jim toto prochází, mohou na svou stranu za určitých okolností strhnout i další žáky, kteří by se podobného jednání nikdy nedopustili. Přehlížení zcela zjevných přestupků, nejasná pravidla chování nebo degradace žáků, jsou postoje, které podkopávají představy dětí o tom, že jejich chování by mělo mít za každých okolností jasné hranice.²⁹ V zásadě platí, že učitel by se měl zdržet vůči provinilému jedinci všech negativních výrazů, ale zároveň by měl dbát na to, aby asociální jednání nebylo přehlíženo.³⁰

K nezávažnějším rizikovým faktorům ve škole patří nepochybně **šikana**. Jedná se o specifickou formu agrese, která je zpravidla opakovaná. Dopouští se jí jednotlivec či skupina vůči jinému jednotlivci či skupině. Nebezpečnost působení šikany ve školách spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví. Šikana může být přímá /nadávky, bití, kopání, vyhrožování, apod./ nebo nepřímá /drobné naschvály, ignorování, pomlouvání, rafinované intriky apod./ Většinou se odehrává v kontextu sociální struktury např. mezi žáky na základní nebo střední škole. Šikana se dnes zaměřuje na každého, kdo je jakkoli odlišný. Učitelův nezájem či preference určitého žáka mohou být také podkladem šikanování mezi dětmi. Vyučující totiž svým chováním označí agresorům jedince, který je nějakým způsobem odlišný a děti se pak cítí být oprávněny takového jedince napadat. Tato situace vypovídá o snížené toleranci k jinakosti a o celkovém tlaku na konformitu skupiny. Učitel, který toto nechce dopustit, komunikuje s dětmi tak, že posiluje vzájemný vztah a podporuje vstřícnou a kooperativní atmosféru ve třídě.³¹

Někdy je však obtížné odlišit šikanu od ostatních jevů, např. od terorizování celé skupiny rvačskou bandou, od rasového násilí, nebo od vulgárních kanadských žertů. Šikana také není občasná rvačka nebo hádka přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů. Původci šikany /agresoři/ jsou jedinci tělesně silnější, starší, vyspělejší, v početní převaze, často osobnostně či sociálně narušení. Obětí šikany se stávají

²⁸ MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. cit.11, s.75-77

²⁹ MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. cit.11, s.78

³⁰ MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. cit.11, s.78

³¹ Základní škola Pelhřimov. *Sociálně patologické jevy* [online]. [cit.18.11.2010]

Dostupné z www: http://www.zskompe.cz/files/530_Socialne%20patologicke%20jevy.doc.

sociálně či vzhledově handicapovaní jedinci, kteří se nějak odlišují od normy /vzhledem, chováním, fyzickou zdatností, zájmy, hodnotami apod./³² Podhoubí šikany lze vysledovat v osobnostních rysech jejich aktérů, v lhostejnosti ostatních, ale i v nevšímavosti učitelů a výchovných pracovníků.

Z hlediska prevence je nutné pečlivě vnímat všechny varovné signály a s případnými původci šikany a agresory se razantně vypořádat. Z tohoto důvodu by měl mít učitel řádnou pedagogickou a psychologickou průpravu, aby uměl včas identifikovat potencionálního pachatele a oběti šikany.

K rizikovým faktorům ve škole bych dále zařadil **agresivitu** jednotlivců. Někdy jsou drobná pošťuchování a rvačky mezi vrstevníky pouhým měřením vlastních sil, jindy se ve třídě může vytvořit situace, kdy se do jejího čela dostanou agresivní a problematičtí jedinci. V případě, že tento rizikový faktor není včas odhalen, může celková agresivita těchto jedinců vzrůstat a vztahy mezi jednotlivci, nebo skupinami se vyostřovat. Touto situací je vytvářen nebezpečný model pro ostatní žáky, kde se fyzicky nejsilnější jedinec stává ve třídě „vzorem“, bez ohledu na jeho další morální nebo jiné vlastnosti.

Dalším rizikovým faktorem jsou **stresové situace, konflikty a neurotické potíže** související s **prospěchem ve škole**. Prospěch ve škole pokládají někteří rodiče za věc zcela zásadní. Jen těžko se smiřují s tím, že jejich dítě patří mezi průměrné, nebo dokonce podprůměrné žáky. Prostřednictvím svých dětí se někdy snaží realizovat své vlastní nenaplněné ambice. Když se jim toto nedaří, hledají chybu ve škole, systému výuky, učitelích, výchovných pracovnících. Jen málokterý z takových rodičů si je ochoten připustit, že jeho dítě není „nejlepší ze všech“, ale patří mezi průměrné žáky. Svým jednáním dokážou děti psychicky deptat, vyvolávat u nich stresové situace, neurotické potíže, stavy napětí a úzkosti. Takto vzniklé konflikty mohou vrcholit záškoláctvím, útekami z domova, nebo jiným únikovým chováním.

Řešení dané situace spatřuji především v nápravě vzniklého stavu a odstranění souvisejících příčin. Pokud má dítě ve škole dobře prospívat, je nutné, aby disponovalo celou řadou návyků. Tyto návyky a postoje ke vzdělání se vytvářejí již v předškolním věku ve vlastní rodině. Jedná se o složitý vývojový proces, v němž hraje důležitou roli vztah k vlastním rodičům, vrstevníkům, okolí, způsob, jakým bylo dítě vychováno a jaký má vytvořený systém hodnot. V tomto směru se objevují výchovné problémy

---

³² Sociálně patologické jevy [online]. cit.31

zejména u dětí, které vyrůstají v prostředí, kde není vzdělání považováno za hodnotu. Takové děti nejsou zpravidla na výuku ve škole připraveny. Jejich výchova směřovala spíše k praktické činnosti a časnému osamostatnění se.³³ Tyto děti pocházejí zejména z rodin žijících na nízké sociální úrovni a z romských rodin, kde je větší počet dětí. Je na učitelích a výchovných pracovnících, aby projevili dostatek trpělivosti, zájmu, porozumění a pokusili se takové případy včas podchytit a děti usměrnit žádoucím směrem.

Ze shora uvedeného vyplývá, že rizikové faktory ve škole mohou podstatným způsobem ovlivnit dítě v jeho dalším životě a ve spojení s dalšími nepříznivými faktory, vyústit v kriminální jednání dítěte. Z tohoto důvodu je nutno věnovat jim zvýšenou pozornost. Činnost učitelů a výchovných pracovníků by měla být zaměřena zejména do oblasti sociálně nežádoucích jevů, jejich předcházení a preventivní práci s třídními kolektivy a jednotlivci. Důležitou preventivní úlohu ve škole by mohla rovněž sehrávat i vytvořená žákovská samospráva. Její hlavní úkol lze spatřovat v udržování pořádku a kázně ve škole, zlepšení studijních výsledků, zapojení žáků do života školy a vhodného využívání volného času. Tato činnost může „školní“ rizikové faktory výrazně snížit a pozitivně ovlivnit „zdravý“ vývoj mladé generace.

4.3 Vrstevnická skupina

Vrstevnická skupina je zpravidla malou sociální skupinou, jejíž členové jsou si blízcí věkem.³⁴ Vztahy, které v ní vznikají, mají různé formy a promítají se do různých aktivit jedince. Vrstevnická skupina ovlivňuje vývoj dítěte už od předškolního věku. Zvláštního významu nabývá zejména v období dospívání, kdy vliv rodiny slábne. Během tohoto období plní vrstevnická skupina řadu důležitých funkcí. Dospívající se osamostatňují, zakoušejí pocity rovnoprávnosti, vlastní autonomie, navazují nové vztahy.³⁵

S osamostatňováním se od rodiny sílí vliv vrstevnické skupiny na dospívajícího. Dospívající se potřebuje opřít o někoho, kdo prožívá podobné věci a uznává podobné hodnoty. Příslušnost k určité skupině či společenství je přirozenou potřebou jedince. Dospívající touží být uznáván svými vrstevníky, patřit do určité skupiny, např. školní,

³³ Sociálně patologické jevy [online]. cit.31.

³⁴ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. cit.11, s. 83.

³⁵ ZÁŠKODNÁ, H. *Psychosociální problémy adolescentů*. 1. vyd. České Budějovice : JU ZF České Budějovice, 1998. 93 s. ISBN 80-7040-306-3.

třídní, sportovní, volnočasové. Někdy je schopen pro přijetí do takové skupiny udělat cokoli. V případě nepřijetí vrstevnickou skupinou může zažívat pocity sociální izolace.³⁶

Někdy může vrstevnická skupina nahrazovat i rodičovskou podporu. Skupina oceňuje nápady, které rodina neocení. Členstvím ve vrstevnické skupině získávají dospívající pocit vlastní „hodnoty“. Ve skupině se vytvářejí a upevňují nové vztahy, které jsou východiskem pro další získávání a testování vlastní sociální identity, kompetence a hodnoty.

Vrstevnická skupina rovněž ovlivňuje dospívajícího jedince z hlediska standardů jeho chování a rozhodování v běžných situacích každodenního života. V případech, kdy rodiče nefungují jako žádoucí vzory chování, mohou je v tomto smyslu nahradit právě vrstevníci. Vrstevnická skupina si může stanovit i své vlastní standardy chování. Tyto se mohou projevovat např. konformitou v oblékání, zájmech, názorech, ale i vlastními hodnotami, normami a ideály. Důležitá je i skupinová konformita, která v určitém stupni chrání adolescenty před požadavky autorit.³⁷

K pozitivním vlivům vrstevnické skupiny lze zařadit především to, že tato skupina může přispívat k socializaci, pomáhat překonávat sociální izolaci, v rozvoji vztahů, k osvojování pozitivních hodnot a k nacházení nových sociálních rolí.

4.3.1 Vrstevnická skupina jako rizikový faktor

První a často také jedinou formou dobrovolného sdružování mládeže je neformální vrstevnická skupina. Příslušnost jedince k takové skupině může představovat zázemí i ochranu, nebo kompenzovat sociální a citovou deprivaci. Skupina však může motivovat i k delikventnímu chování, přičemž riziko se významně zvyšuje s příchodem dospívání. Z výzkumů vyplývá, že vznik sociálně patologických jevů a asociálního chování mládeže výrazně podporuje bezprizorní trávení volného času v partách s převládající nudou a pasivitou.³⁸ Parta se stává rizikem zejména, když dítěti chybí rodinné zázemí. Rizikové jsou zpravidla skupiny rodičů, kteří podnikají, nebo jsou naopak nezaměstnaní. Rodiče takovýchto dětí se většinou spokojí s tím, že jejich děti tráví volný čas s vrstevníky, aniž by dále zjišťovali obsah a kvalitu jejich volného času.

³⁶ ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. cit.25, s.288

³⁷ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 173 s. ISBN 80-7178-927-5.

³⁸ CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. cit.2, s.9.

Riziková mládež, která tráví čas se svou vrstevnickou skupinou, se zdržuje převážně v parcích, hernách, restauracích, barech, nákupních centrech a to až do pozdních nočních hodin. V návaznosti na toto prostředí mohou vznikat rizikové jevy, jakými jsou např. tabakismus, experimentování s drogami, požívání alkoholických nápojů, vandalismus, patologické hráčství, příležitostné rvačky, xenofobní a rasové postoje k romské menšině apod. Tyto negativní jevy vyplývají dle mého názoru zejména z nedostatku aktivního trávení volného času a nedostatečné sociální kontroly dospělé populace.

Mezi rizikové faktory na úrovni vrstevníků patří extrémní postavení ve skupině, prodrogové postoje vrstevnické skupiny, užívání drog a vazba na jiné rizikové skupiny, nebo subkultury /např. anarchisté, skinheads, neonacistické skupiny apod./

Motivem delikventního chování ve vrstevnické skupině může být rovněž tzv. „hecování“ mezi jednotlivými členy vrstevnické skupiny, nebo snaha předvést se před ostatními. Dokázat kamarádům v partě „že na to mám“. Pro takového jedince ve skupině je nejhorší zejména obava, že by se mohl před ostatními členy party „shodit“, nebo se projevit jako „slaboch“.

Ze statistických údajů vyplývá, že vrstevnické skupiny, které se dopouštějí kriminálního jednání, se skládají převážně z chlapců přibližně stejného věku, kteří se znají ze svého bydliště.³⁹ Mají pevný, nepsaný řád, společný způsob vyjadřování, shodný postoj ke škole, rodičům, ke kouření, k drogám. Scházejí se v určitou hodinu, jsou ovládnuty dominantními jedinci. Proti běžné populaci se u nich projevuje větší organizovanost. Členové se mohou proti ostatním záměrně vnějškově vymezovat např. účesem, tetováním, preferováním určité hudby.⁴⁰ Agresivita takového uskupení je často výrazem neuspokojených sociálních potřeb a jistou formou úniku z reality samé. U takové mládeže velice často negativně orientovaná parta dále zesiluje vliv neintegrováné rodiny. Důsledkem je pak antisociální a delikventní chování.⁴¹ Takto vzniklé delikventní skupiny jsou téměř neovlivnitelné zvenčí.

Ze shora uvedeného vyplývá, že z hlediska prevence a omezení vzniku rizikových faktorů ve vrstevnické skupině se mohou jevit jako nejdůležitější zejména postoje a hodnoty, které dítěti vstúpila rodina v jeho raném a pozdějším dětství, dostatečné sociální a ekonomické zázemí, proaktivní trávení volného času, vytvořený žebříček hodnot a určitá rodinná kultura.

³⁹ statistické výstupy z ESK CIAP SKPV PP ČR. cit.1.

⁴⁰ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. cit.11, s.83,86.

⁴¹ HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*. cit. 37.

4.4 Volný čas mládeže

Co je to volný čas? Volný čas je definován množstvím odborníků, jejichž názory se prolínají a překrývají, ale do jisté míry se i odlišují.⁴² Obecně je volný čas definován jako „čas, v němž člověk nevykonává činnost pod tlakem závazků plynoucích ze společenské dělby práce, nebo z nutnosti zachování biofyziologického či rodinného systému“.⁴³

Volný čas výrazným způsobem přispívá ke kvalitě života každého člověka. Je předmětem zájmu řady pedagogických a sociálních profesí, protože přináší na jedné straně příležitost pro osobnostní a sociální rozvoj dětí a mládeže, na druhé straně v sobě skrývá nemalá rizika. Každá společnost by měla mít zájem na tom, jak děti tráví svůj volný čas.

První zkušenosti s využíváním volného času získává dítě ve své rodině. Od svých rodičů přebírá jak vzory chování, tak i vzory využití volného času. V závislosti na rodině může dítě trávit svůj volný čas **aktivně** např. činnostmi v zájmových a uměleckých kroužcích, nebo také **pasivně** např. na ulici mezi svými kamarády. V období dospívání se skladba využívání volného času u dětí částečně mění. Mládež tráví volný čas aktivnějším způsobem např. sportem, koníčky, zájmovou uměleckou činností, ve střediscích pro volný čas dětí a mládeže, nebo naopak pasivně např. sledováním televize, filmů, hraním videoher, posloucháním hudby. Oproti mladšímu věku se zvyšuje rozsah trávení času ve vrstevnických skupinách, které mohou mít na využití volného času mládeže jak pozitivní, tak i negativní dopad.

Sféra trávení volného času dětí a mládeže má značný význam pro celoživotní orientaci člověka. Způsob trávení volného času proto často vypovídá o sociální roli jedince a jeho dalším možném sociálním vývoji. Ve sféře volného času se na jedné straně rozhoduje o rozvoji talentu mladého jedince a naplnění jeho potřeb a zájmů, na druhé straně se tlumí tendence k negativnímu sociálnímu zrání.⁴⁴

---

⁴² WIKIPEDIE. *Volný čas* [online] poslední editace 31.10.2010 [cit. 18.11.2010]

Dostupné z [www: http://cs.wikipedia.org/wiki/Voln%C3%BD_%C4%8Das](http://cs.wikipedia.org/wiki/Voln%C3%BD_%C4%8Das)

⁴³ *Velký sociologický slovník*. vydání 1. Praha : Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-164-1. s.156

⁴⁴ SAK, P. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. cit.8, s.131.

4.4.1 Volný čas jako rizikový faktor

Volný čas je příležitostí, ale i rizikem. Může být využit pozitivně, ale stejně tak i nevhodně. Jak účelně využívat a naplňovat volný čas se mladý člověk učí v rámci své socializace. V současné společnosti mají děti a mládež více volného času než v dřívější době. Kvantita však automaticky neznamená také kvalitu. V České republice je výchova k účelnému využití a vhodné organizaci volného času, součástí výchovně vzdělávacího procesu. Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, urychlí tím rozvoj obecných i specifických schopností mladé generace a potlačí rozvoj negativních sociálních rysů.⁴⁵ Neřešení otázky účelného využívání volného času u dětí a mládeže a ponechání této oblasti bez většího zájmu, by bylo velice nezodpovědné a mohlo by se následně projevit v nárůstu negativních jevů. Prostředky vynaložené do ovlivňování volného času mladé generace jsou investicí do budoucnosti, neboť má-li volný čas plnit své poslání, je nutné vytvářet podmínky a podporovat žádoucí činnosti v této sféře. Je nepopiratelným faktem, že výchova jedince je levnější a úspěšnější než jeho převýchova.

O volném času mládeže jako o rizikovém faktoru se hovoří zejména v souvislosti s obdobím dospívání. V tomto období se mládež ve větší míře zapojuje do vrstevnických skupin a různých part. Je nepochybné, že toto zapojení víceméně ovlivňuje využití jejího volného času a to jak pozitivním, tak i negativním způsobem. V souvislosti s nevhodným využitím volného času stoupá riziko spojené se sociálně patologickými jevy. Mládež se může dopouštět drobné kriminality, násilí a dalších společensky nežádoucích jednání. Naopak v případě vhodného využití volného času se tento trend snižuje. Je důležité, aby si mládež dokázala vybrat ze široké škály možností trávení volného času, tu pravou. Aby nezůstávala pouze u pasivního využívání volného času, ale aktivně se zapojila do volnočasových aktivit.

4.5 Drogy

Omamné a psychotropní látky provázejí společnost už od jejích prvopočátků. Po roce 1989 se s nástupem demokracie postupně vytvořila otevřená drogová scéna, která je úzce spjata s drogovou kriminalitou. Česká republika se zařadila mezi země, ve kterých alarmujícím způsobem roste nabídka ilegálních drog. Tyto se staly spojujícím činitelem řady společenských problémů. V posledních letech se konzumace návykových

---

⁴⁵ SAK, P. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. cit.8, s.42.

látek stala jedním z nejzávažnějších sociálně patologických jevů mládeže. Samo užívání drog však není kriminalizováno. Experimentování s drogou či alkoholem je mezi mládeží časté. Průzkumy ukazují, že více jak 30 % středoškolské mládeže a 40-50 % vysokoškoláků experimentovalo s drogami.^{46,47} Nejvíce se uplatňuje marihuana, pervitin, heroin. Podle průzkumů to alespoň jednou vyzkouší téměř každý, přičemž neustále dochází ke snižování věkové hranice prvních uživatelů. Drogy lze volně rozdělit na legální tj. společností tolerovaných, kam patří kofein, nikotin, alkohol a ilegálních tj. společností netolerovaných, kam lze zařadit heroin, kokain, LSH atd.⁴⁸

Z „legálních“ drog lze zmínit především^{49,50,51}

Nikotin je jedinou návykovou látkou, která je obsažena v tabáku. Tabák byl Evropany objeven v roce 1492. Jako země původu je označován americký kontinent, kde byl tabák pěstován indiány. O jeho rozšíření do Evropy se zasloužil Jean Nicot. Jeho jméno dodnes nese alkaloid obsažený v tabáku. Postupně se pěstování tabáku rozšířilo. Mezi mladými lidmi se stal velice oblíbenou drogou. Závislost na tabáku začíná nejdříve závislostí psychosociální a později se rozvíjí i závislost fyzická, tedy závislost na nikotinu. Alarmující je zejména skutečnost, že každý třetí mladistvý pravidelně kouří. Nejčastěji se s kouřením začíná okolo čtrnácti let. Mnohé děti ale kouří třeba jen proto, aby byly akceptovány jejich kamarády kuřáky. Kouření bývá často příčinou různých druhů rakoviny, onemocnění srdce, cév, dýchacího systému. Tabák může patřit k tzv. průlomovým drogám, tj. k drogám po nichž následuje nástup k užívání drogy silnější. V obecné rovině by se dalo říci, že zvyšuje riziko problémů s jinými návykovými látkami.

Alkohol je spolu s tabákem nejrozšířenější společensky tolerovanou drogou. Alkohol je lidstvu znám již od pradávna. Ve starověkých bájích je označován jako nápoj

---

⁴⁶ ŠEJVL, J. *Shrnutí drogové mortality za roky 1998-2008- mimořádný bulletin Národní protidrogové centrály*. Praha: PČR NPC SKPV, 2009. 143 s. ISBN neuveden. s. 9

⁴⁷ Výroční zpráva Národní protidrogové centrály PČR SKPV za rok 2009

⁴⁸ Drogy-info.cz. *Opiáty* [online]. 2003, poslední revize 4.10.2005 [cit.01-12-2010] Dostupné z [www: http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/opiaty/opiaty-podrobne](http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/opiaty/opiaty-podrobne)

⁴⁹ ŠEJVL, J. *Shrnutí drogové mortality za roky 1998-2008- mimořádný bulletin Národní protidrogové centrály*. cit.46, s.10-12

⁵⁰ Drogy-info.cz. *Opiáty* [online] cit.48

⁵¹ Výroční zpráva Národní protidrogové centrály PČR SKPV za rok 2009. cit. 47.

bohů. I když alkohol patří mezi legální látky, mnoho lidí si neuvědomuje, že se ve skutečnosti jedná o velice nebezpečnou drogu. Alkohol zpomaluje reakce člověka, působí poruchy zrakového vnímání, prodlužuje reakční čas, zhoršuje odhad vzdálenosti, zvyšuje sklon nebezpečně riskovat apod. Jeho nadměrným a dlouhodobým užíváním se člověk na alkoholu stává závislým a zvyšují se zdravotní rizika. Může dojít k poškození mozku, jater, zažívacího traktu. Největší riziko představuje pití alkoholu a kouření v dětství a v období dospívání. Nadměrná konzumace alkoholu je označována jako alkoholismus.

Většina lidí dokáže svou spotřebu alkoholu kontrolovat, jsou to tzv. konzumenti. Někteří však tuto schopnost nemají. Zpočátku konzumace dochází u člověka k psychomotorické excitaci, zlepšení nálady, zvýšenému sebevědomí a pocitu subjektivní zábavnosti. Při rychlé a dlouhotrvající konzumaci alkoholu dochází k útlumu, objevuje se únava, somnolence, popřípadě bezvědomí a smrt.

Česká republika zaujímá v pití alkoholu jedno z předních míst v Evropě. Převážná většina nezletilých dětí ze středních škol přiznává, že pije alkohol. U některých může jít o silnou konzumaci. Závislost na alkoholu se u dětí a mladých lidí vytváří podstatně rychleji. Pro zajímavost věk, od kterého zákon umožňuje kupování alkoholu, je v České republice 18 let, v USA 21 let, v Japonsku 21 let, ve Švédsku 20 let.

Alkohol je rovněž významným kriminogenním faktorem. Pod jeho vlivem dochází k páchání majetkové trestné činnosti a závažný problém představuje také v dopravě, kdy 5 % dopravních nehod je zapříčiněno právě pod vlivem alkoholu. Alkoholismus má rovněž výrazný podíl na rozvratu rodiny. U téměř 9% rozpadajících se manželství je jako důvod uváděno nadměrné pití.

Kofein byl objeven v roce 1882 jako přítomný v mnoha rostlinách. Vyskytuje se např. v semenech kávovníku /cca 1%/, listech čajovníku /cca 3%/ apod. Káva pochází z oblastí bývalé Arábie. Odtud se rozšířila do celého světa. Jejím největším světovým producentem je Brazílie. Nápoj připravovaný z kávových zrn je vedle čaje nejznámějším a nejoblíbenějším nápojem a to nejenom pro svoji chuť, ale zejména pro svůj povzbuzující účinek.

Čajovník pochází z oblasti jihovýchodní Asie, odkud se postupně rozšířil do celého světa.

Pitím kávy a čaje je množství kofeinu, které člověk dostane do svého organismu, poměrně malé. Avšak při vypití většího množství těchto nápojů, nebo při dlouhodobější

konzumaci, se mohou objevit zdravotní problémy, jakými jsou např. zažívací problémy, problémy trávení, neklidný spánek apod.

Z „**ilegálních**“ drog lze zmínit především^{52,53,54}

Drogy konopné, zastoupené marihuanou a hašišem. Jsou produktem indického konopí. Vyskytují se ve formě listů, semínek, kousku tmavohnědé pryskyřice (hašiš), jako tmavá olejovitá tekutina (hašišový olej). Někdy mohou být ve formě různých cukrovinek a pečiva. Účinky jsou podle typu drogy velmi odlišné, od mírné euforie až po halucinace. Užívají se buď kouřením (joint - cigareta nebo smotek) nebo ústy (cukrovinky nebo pití odvaru). Mládež přitahují především pro navození euforického stavu, který jim doslova umožňuje odpoutat se od země, vzlétnout, ztratit pojem o svazující váze hmotného těla¹². Obecně je většinou odborníků sdílen názor, že konopné drogy nevyvolávají fyzickou závislost. Psychická závislost se objevuje u 8 % až 10 % dlouhodobých uživatelů.

Stimulační syntetické drogy, zastoupené souborem syntetických látek jako pervitin, kokain, crack, amfetamin, efedrin.

Vyskytují se ve formě různobarevných tablet, prášku nebo krystalků. Užívají se kouřením, šňupáním, nebo injekcemi. Mají povzbuzující účinky na tělesnou i duševní činnost, zvyšují bdělost, snižují a odstraňují únavu. Až dvě hodiny po požití přetrvává pocit sebevědomí a nadprůměrných schopností. Při vyšších dávkách se objevuje úzkost, neklid, nespavost, svědění, náladovost, agresivita. Po odeznění drogy se dostavuje vyčerpání, hlad, spánek, deprese. Hlavní rizika uvedených látek spočívají ve vzniku výrazné psychické závislosti, pocitů pronásledování, poruch paměti, halucinací. Při velkých dávkách hrozí srdeční selhání. Za zvláštní přínos považuje mládež potlačení únavy, či vytržení z deprese a apatie zapříčiněné abstinenci příznaky z nedostatku jiné drogy.

Halucinogeny lze rozdělit na:

- a) syntetické: LSD, extáze
- b) přírodní: mescalín, psilocybin /v houbách, kaktusech, rostlinách/

---

⁵² ŠEJVL, J. *Shrnutí drogové mortality za roky 1998-2008- mimořádný bulletin Národní protidrogové centrály*. cit.46, s. 8-15.

⁵³ Drogy-info.cz. *Opiáty* [online] cit.48

⁵⁴ Výroční zpráva Národní protidrogové centrály PČR SKPV za rok 2009. cit. 47, s.5-14.

Prodávají se jako malé papírové čtverečky napuštěné tekutinou nebo gelem s drogou (LSD), dále jako tekutina nebo v tabletách, kapslích. Užívají se ústy. Tyto drogy mění vnímání, dochází k vidinám, halucinacím, myšlenky se zdají být nezvykle jasné, zkresluje se čas, prožívání reality. Člověk může být euforický, ale u disponovaného jedince se může spustit doposud latentní psychotické onemocnění. Rizikem je vznik psychické závislosti. Objevují se na diskotékách, barech, večírcích.

Opioidy jsou zastoupené především heroinem. Mezi další drogy této skupiny patří opium, morfium, metadon, buprenorfin, LAAM a braun. Heroin je však pokládán za společensky nejnebezpečnější drogu a návyk na ní bývá nejčastěji „vyvrcholením“ drogové závislosti jedince. Nejčastější aplikace opioidních drog je injekční. Dále pak šňupáním, kouřením a inhalací. Metadon se nejčastěji podává ústy. Opioidy ovlivňují organismus prostřednictvím opioidních receptorů, které se nacházejí v celém centrálním nervovém systému. Po požití dochází k tlumivému účinku na centrální nervový systém, k euforii, zklidnění až ospalosti. Vykazují vysoký závislostní potenciál zejména v somatické oblasti. Závislost se rozvíjí již po několika týdnech užívání. Mnozí uživatelé se kvůli získání těchto drog dopouštějí trestné činnosti. Opioidy jsou jedny z nejdražších drog.

Sedativa jsou zastoupeny zejména barbituráty a benzodiazepiny. Užívají se ústy nebo injekčně. Tlumí aktivitu mozku, snižují úzkost, navozují spánek. Po požití se člověk cítí ospalý, může mít nekoordinované pohyby. Tyto drogy navozují také pocit pohody, euforie, zbavují stresu i zábran. Mladí lidé zneužívající sedativa často užívají i jiné druhy návykových látek, zejména alkohol a heroin. Při pravidelném užívání sedativ se může objevovat násilnické chování.

Těkavé látky jsou zastoupeny látkami jakými jsou např. toluen, aceton, rajský plyn, rozpouštědla, lepidla, benzíny a aerosoly. Bývají označovány také jako tzv. inhalační drogy. Způsob užití těchto látek je inhalací nebo čicháním. Skupina těkavých látek bývá oblíbená zejména u mladých lidí a to pro jejich snadnou dostupnost a nízkou cenou. Mládež s nimi experimentuje především ve skupinách a mnohdy se tyto látky stávají jejich jedinou náplní společně tráveného volného času. Při inhalaci nebo čichání se dostavuje pocit euforie, poruchy vnímání provázené živými, barevnými halucinacemi, k útlumu, ke spánku, k poruchám vědomí. Zneužívání této skupiny látek je velmi nebezpečné a dosti podceňované. Při delším užívání dochází k celkovému otupění, „hloupnutí“, poruchám emotivity a chování, zejména k afektivní labilitě,

agresivitě, ztrátě zájmů a výkonnosti. Těkavé látky vyvolávají silnou psychickou závislost.

Anabolické steroidy nejsou přímo návykovou drogou. Jsou používány zejména sportovci pro růst svalové hmoty a zvýšení výkonnosti. Pravidelné užívání těchto látek u mladých lidí může vést ke vzniku deprese, podrážděnosti, nepřátelství, agresivitě a dokonce až k psychóze.

V některých případech se účinky jednotlivých omamných látek překrývají. Látka klasifikovaná jako povzbudivá může v konečné fázi vyvolat spánek. Na druhé straně těkavá rozpouštědla, zde klasifikovaná jako látky opojné, mohou mít halucinogenní vlastnosti. Tudíž tyto uvedené třídy by neměly být považovány za vzájemně zcela odlišné, ale spíše za obecné orientační body v rozmanitosti omamných látek.

4.5.1 Drogy jako rizikový faktor

Co to vlastně droga je? Pro naši potřebu můžeme drogu definovat jako každou látku, která vpravena do organismu ovlivňuje psychiku člověka, jeho chování, prožívání, vnímání reality a emoce.⁵⁵

Mezi hlavní rizikové faktory užívání drog u dětí a mládeže pak patří: nefunkční rodina, neúspěchy ve škole, vliv okolí, masmédiá, pocity méněcennosti, špatný příklad z okolí, rizikovní kamarádi, osobnostní předpoklady apod.

Hlavní a patrně nejvýznamnější úlohu pro preventivní působení vzniku drogové závislosti u dětí a mládeže sehrává **rodina**. Z hlediska dalšího života a vývoje dítěte tvoří rodina výchozí základnu. Z tohoto důvodu je velice důležité, aby správně plnila všechny své funkce. Rodiče by měli být svým dětem především vzorem a také příkladem. Věnovat jim patříčnou pozornost a včas si všimnout „varovných signálů“ v chování svých dětí. Je však nutno konstatovat, že rodina v tomto ohledu často selhává. To může souviset mimo jiné i s tím, že rodiče nemají dostatek zkušeností s drogovou problematikou a také s faktem, že v období puberty není názor rodičů ze strany dospívajících dětí příliš akceptován. Pro vznik „drogového problému“ v rodině se

---

⁵⁵ Základní škola a mateřská škola Vejprty. *Něco o drogách* [online]. [cit.18.11.2010]

Dostupné z [www](http://www.zsvejprty.cz/New_Folder/www/VP/odrogach.htm#IV.%20Rozpozn%C3%A1n%C3%AD%20probl%C3%A9m%C5%AF%20s%20n%C3%A1vykov%C3%BDmi%20%C3%A1tkami)

http://www.zsvejprty.cz/New_Folder/www/VP/odrogach.htm#IV.%20Rozpozn%C3%A1n%C3%AD%20probl%C3%A9m%C5%AF%20s%20n%C3%A1vykov%C3%BDmi%20%C3%A1tkami

jako rizikové faktory mohou jevit nedostatečná rodičovská péče, nezajištěný pocit bezpečí, vzájemný nezájem, nedostatek času, nejasně stanovená pravidla soužití, týrání, sexuální zneužívání, nadměrná rodičovská péče apod.

Dalším z rizikových faktorů přispívající ke vzniku možné drogové závislosti se může jevit **škola**. Spouštěcími mechanismy se pak mohou stát např. nepřijetí na zvolenou školu, špatný prospěch ve škole, neoblíbenost v třídním kolektivu, přetížení, necitlivý přístup učitele, šikana ze strany spolužáků, neúspěšná snaha vyrovnat se ostatním spolužákům apod.

K dalším rizikovým faktorům lze řadit **osobnostní faktory** mladého člověka. Všem jedincům, kteří přijdou do kontaktu s drogou nehrozí stejné nebezpečí. S mírou hrozícího nebezpečí úzce souvisí osobnostní faktory a vyvinutý systém hodnot. Čím je systém hodnot člověka méně stabilní, tím je pravděpodobnost vzniku drogové závislosti vyšší. Ke vzniku drogové závislosti může přispět i určitá nevyzrálost a neukončený vývoj mládeže. Ta se dostává do náročných životních situací, které mohou být podle jejich názoru neřešitelné. Tím vzniká velké riziko, že zdánlivě „neřešitelnou situací“ mohou řešit zneužíváním některé drogy. Mezi další „spouštěče“ souvisejícími s osobnostními faktory lze rovněž řadit zvědavost, nudu, neefektivní trávení volného času, neschopnost řešení daného problému atd. Důležitá je rovněž potřeba vlastní nekonvenčnosti, odlišnosti a potřeba někam patřit.

Dalším rizikovým faktorem je **vliv vrstevníků** na daného jednotlivce. Vrstevníci nabývají na významu zejména v období dospívání a puberty. Čím je jedinec mladší, tím je snáze ovlivnitelný svým okolím. V období budování vlastního sociálního statutu může podléhat vlivu prodrogové sociální interakce. Ve skupině vrstevníků může být droga chápána jako módní prostředek, prostředek k dosažení určitého stavu, cíle, jako součást určité kultury.⁵⁶ V případě odmítnutí se jedinec stává pro prodrogově naladěnou skupinu vrstevníků odlišným. Často se může stát středem posměchu nebo terčem jiné formy „nepřímého nátlaku“. Tento tlak je pro jedince neúnosný a v zájmu zachování svého místa ve skupině mu může podlehnout.

Vliv **masmédií** jako rizikového faktoru je rovněž nezanedbatelný. Masmédia často uvádějí zkreslený a zavádějící pohled na drogovou problematiku. Mládeži předkládají „hotová“, často velice naivní, laciná řešení aniž by vycházela z objektivních

---

⁵⁶ Výroční zpráva Národní protidrogové centrály PČR SKPV za rok 2009. cit. 47.

informací. Drogová problematika je často zlehčována a u nezralého jedince může vyvolat dojem, že brát drogy je něco „normálního“ co přece dělá každý.⁵⁷

Posledním z významných rizikových faktorů je **vliv společnosti** na jedince. Od roku 1989 došlo v České republice k významným společenským a ekonomickým změnám. S těmito změnami úzce souvisí posun společenské tolerance a zvýšení dostupnosti „legálních“ a „ilegálních“ drog ve společnosti. V posledních letech dochází k neustálému nárůstu spotřeby tabákových výrobků a požívání alkoholických nápojů, a to jak u dospělých, tak i u mládeže. Za nepříznivý trend lze rovněž považovat posouvání konzumace těchto látek do stále nižšího věku. Je nezpochybnitelným faktem, že užívání návykových látek poškozuje kvalitu života jak uživatelů, tak i celé společnosti. Alarmující je i určitá společenská tolerance a lhostejnost k užívání těchto látek a mnohdy výrazné omezení kompetencí orgánů a organizací, majících možnost včas a přiměřeně zasáhnout.⁵⁸

Se shora uvedeného vyplývá, že nebezpečí rizikových faktorů související s užíváním „legálních“ a „ilegálních“ drog a případného vzniku drogové závislosti, nelze v žádném případě podceňovat. Mládež je nejvíce ohroženou skupinou ve společnosti. Ve své podstatě je hnána touhou po poznávání nových věcí, po změnách a „dobrodružství“. Dle mého názoru nelze odhadnout, kolik mladých lidí, kteří se s drogami „setkají“ může jejich škodlivému vlivu podlehnout. Východisko z daného problému vidím ve zvýšení preventivní činnosti u mládeže s cílem pokusit se redukovat rizikové faktory vedoucí k užívání drog a ve zvýšení kompetencí příslušných orgánů a organizací.

4.6 Média

Co jsou to vlastně média? Podle slovníku spisovného jazyka českého je **médium** zprostředkující osoba, prostředí, činitel, výplň prostoru nebo látka, ve které je předmět uložen. Může být i popisem pro DVD, knihu, časopis, elektronickou poštu, leták, videokazetu, filmové dílo, zvukový nosič, gramofonovou desku apod. Malá česká encyklopedie k těmto významům připojuje, že zvláštní kategorii tvoří prostředky masové informace - **masová média**.⁵⁹ Dle průzkumů jsou nejčastěji využívaná média

⁵⁷ Výroční zpráva Národní protidrogové centrály PČR SKPV za rok 2009. cit. 47.

⁵⁸ Výroční zpráva Národní protidrogové centrály PČR SKPV za rok 2009. cit. 47.

⁵⁹ WIKIPEDIE. *Média* [online] poslední editace 11.11.2010 [cit. 18.11.2010]

Dostupné z www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/M%C3%A9dia>

komerční televize, komerční rádia, počítače a internet. Tyto se stávají neodmyslitelnou součástí našeho běžného života a do značné míry jej ovlivňují. Společně s rodinou a vrstevnickou skupinou jsou nejdůležitějšími socializačními vlivy v našem životě.⁶⁰ Mladá generace prostřednictvím médií získává informace, uspokojuje a rozvíjí své zájmy, prožívá chvíle napětí, dobrodružství, radosti.⁶¹ Média mohou být zdrojem inspirace, ponaučení, motivace, ale také mohou vyvolat zcela opačné trendy. Záleží, jen a jen na každém jednotlivci, jakým způsobem jej média ovlivní.

4.6.1 Média jako rizikový faktor

V současné době jsou účinky masových médií na lidského jedince více než patrné. Média na nás chrlí stále nové a nové informace, formují naše mínění, ovlivňují hodnotový žebříček. Největší vliv médií lze pozorovat u současných dětí a mládeže. Je zcela nepochybné, že média působí na mladé lidi různým způsobem a to jak pozitivním, tak i negativním. U někoho jsou prostředkem k odreagování napětí, u jiného naopak napětí vyvolávají, nebo jej zvyšují.

Negativní vlivy médií lze rozdělit do dvou kategorií:⁶²

- **viditelné a zřetelné obsahové vlivy** / objevující se v pořadech rozhlasu a televize/

V těchto vlivech je rizikovým faktorem zejména všudypřítomné násilí, jeho zlehčování, vraždy, loupeže, znásilnění, neúcta k lidskému životu. V současné době tyto fenomény postupně pronikají do všech televizních programů a v případě, že jsou dětmi a mládeží sledovány, mohou neblaze působit na jejich psychiku, utváření a vývoj jejich osobnosti.

- **cílené ovlivňování diváka** / vědomá i podprahová reklama/

Reklama nás ovlivňuje způsobem, který je těžce popsitelný a jehož vlivu se lze jen těžko ubránit. Zvláště patrný je vliv reklamy na dětského diváka. Reklamy dětem ukazují, co je v současné době aktuální, co má každý, kdo chce být součástí šťastného kolektivu vrstevníků. Vzbuzuje u dětí touhu věc obsaženou v reklamě vlastnit.

---

⁶⁰ SAK, P. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. cit.8, s.175.

⁶¹ HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*. cit.37, s 86-87.

⁶² SZOTKOWSKI, R. Negativní působení elektronických médií (zejména televize) na současné děti a mládež. *Časopis pro informační a technickou výchovu*. [online] 2009, č. 1 [cit. 18.11.2010] Dostupné z [www: http://www.jtie.upol.cz/clanky_2_2009/szotkowski.pdf](http://www.jtie.upol.cz/clanky_2_2009/szotkowski.pdf)

V případě, že dítě nemá dostatečné finanční prostředky, aby si tuto věc mohlo samo koupit, může to vést až ke spáchání trestné činnosti.

Zatímco třeba knihy se z volného času a životního stylu mládeže postupně vytrácejí, přibývá času, který děti tráví sledováním televize. Mládež sleduje televizi zejména proto, aby se pobavila, zahнала nudu a v kontextu vysílaných programů unikla od běžných problémů. Při nedostatečné kontrole pak dochází k pasivnímu konzumu nevhodných pořadů a negativnímu působení na děti a mládež.

Obecně lze uvést, že komerční televizní média mají z hlediska socializace škodlivější vliv na děti a mládež než média veřejnoprávní. Prostřednictvím skladby svých pořadů častěji prezentují násilí, jeho zlehčování, vulgární zobrazování sexu a agresivity zaměřené proti náboženským, politickým, sociálním a etnickým skupinám. Tímto dávají dětem a mladistvým špatný příklad, který může ohrozit jejich psychický, morální a sociální vývoj.⁶³ Negativní působení komerčních médií je tím větší, čím menší je vliv rodiny. Zatímco harmonicky fungující rodina, kde jsou všechny výchovné funkce zachovány, dokáže tento vliv eliminovat, v rodině „problémové“, kde je výchovné působení nedostatečné, je eliminace negativních jevů složitější. Mládež z takovýchto rodin často nedokáže správně rozlišovat mezi fikcí a realitou a pod vlivem televize se může dopouštět protiprávního jednání.

Dle mého názoru je v dané oblasti rizikovým faktorem zejména ta skutečnost, že socializace dětí a mládeže může být ovlivněna postoji, chováním a hodnotami, které jsou obsaženy v takto podávané „televizní kultuře“.

Dalším z mediálních rizikových faktorů jsou počítačová technika, virtuální realita a internet. V možnosti ovlivňování uživatele mnohonásobně převyšují všechny jiné druhy sdělovacích prostředků. Výpočetní technika a zejména internet může dětem a mládeži přinést mnoho zajímavých informací, ale může také být i rizikovým faktorem. Jeho nebezpečnost spočívá zejména v přenosu velkého množství informací a stránek, pro děti a mládež zcela nevhodných, např. zobrazujících násilí, pornografii, kriminalitu apod. Díky počítači a počítačovým hrám si mladý člověk může zvolit roli a vyzkoušet chování, které je v realitě zcela nepřijatelné. Překotný vývoj počítačové techniky nese značná rizika i pro utváření dětské psychiky. Rychle se vyvíjející závislost na prožitcích z videoher vede ke kriminálnímu jednání a možnosti opatřování nutných prostředků

---

⁶³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. cit.11, s.100-103.

⁶⁴ SAK, P. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. cit.8, s.96.

k jejich uspokojování.⁶⁴ Nadměrné využívání počítačové technika, virtuální reality a internetu může vést k závislosti na těchto médiích a naopak k nezdravému oslabení jiných aktivit jakými jsou např. sport, čtení knih, zájmové kroužky a aktivity apod.

4.7 Etnický původ

Dalším z výrazných rizikových faktorů u dětí a mládeže je etnický původ. S etnickým původem je úzce spjat pojem etnikum a etnická menšina. Dle sociologického slovníku se v případě etnické menšiny jedná o skupinu lidí, kteří se od jiných skupin odlišují svou etnicitou, neboli souhrnem faktorů kulturních, rasových, teritoriálních a jazykových, dále pak svou historií, vědomím společného původu a také tím, že jsou jako etnikum vnímáni druhými.⁶⁵ Etnické menšiny existují ve většině evropských států. Proti majoritní společnosti mají jiné kulturní zvyklosti, náboženství, morální hodnoty a někdy i jiný životní styl. Rozdíl se mohou vyskytovat i v pojetí rodiny a vzájemných vztazích uvnitř. Etnické skupiny mohou být zdrojem napětí a konfliktů ve společnosti. Konflikty jsou dány zejména určitou „netolerancí“ většinové společnosti a mnohdy i rasovou nesnášenlivostí. Ve srovnání s majoritní společností dosahují příslušníci menšin zpravidla nižšího vzdělání a jsou častěji nezaměstnaní.

Podle demografických studií jsou v České republice chorvatská, maďarská, německá, polská, romská, vietnamská, rusínská, řecká, slovenská a ukrajinská menšina.⁶⁶ Nejvýznamnější z těchto menšin je menšina romská. Část odborníků považuje Romy za etnikum /etnickou menšinu/, část za rasovou skupinu.

Rómové byli uznáni jako menšina v roce 1991. Podle Českého statistického úřadu se k této národnosti hlásí 0,1 % obyvatelstva /statistický údaj z roku 1991/.⁶⁷ Neexistují však přesné údaje, které by se ve skutečném počtu Rómů v České republice shodovaly. Podle odhadů žije v ČR 250 000-300 000 příslušníků této národnostní menšiny. V celoevropském kontextu jsou Rómové tradičně považováni za nejméně přizpůsobivou a tudíž společensky problémovou etnickou menšinu. Tradiční integrační procesy, založené na asimilaci Rómů, všude ve světě selhávají. Ve srovnání s majoritou mají Rómové mnohem nepříznivější ukazatele vzdělanosti, nezaměstnanosti,

---

⁶⁵ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0. s. 76

⁶⁶ SMÉKAL, V. *Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit* Brno: Barriste and Principál, 2003. 198 s. ISBN: 80-85947-82-X. s.71.

⁶⁷ SMÉKAL, V. *Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit*. cit.66.

zdravotního stavu a průměrné délky života. Z osobní zkušenosti mohu uvést, že podíl Rómů na celkové kriminalitě ve společnosti je několikanásobně vyšší než jejich zastoupení v populaci. Podle dostupných statistik se Rómové nejvíce podílejí na majetkové a mravnostní kriminalitě, např. krádežích prostých, krádežích vloupáním, loupežích, pohlavním zneužívání, znásilnění apod. Výjimkou však nejsou ani delikty spojené s distribucí a užíváním drog.⁶⁸ Jejich kriminogenní jednání má i svá specifika. Specifickým rysem romské kriminality je vysoká míra zapojení dětí a mládeže do kriminálních aktivit ve formě gangů, které ve velkoměstech přepadávají a okrádají chodce, organizovaně kradou v hromadných prostředcích a marketech nebo se vloupávají do sklepů. Tato trestná činnost je páchána za tichého souhlasu dospělých nebo přímo na jejich popud.⁶⁹ Velkým problémem je i prostituce romských žen. Jako jedna z hlavních příčin uvedeného jednání u Romů se jeví nízká úroveň vzdělání, s tím související nezaměstnanost a páchání trestné činnosti.

Integrace etnických menšin do české společnosti je dlouhodobým procesem. Politické úsilí směřuje k odstraňování všech forem diskriminace a handicapů ve vzdělání a kvalifikaci. Z hlediska společného soužití si příslušníci etnických menšin zaslouží naši zvýšenou pozornost a ohled na specifika jejich fungování.

4.7.1 Etnický původ jako rizikový faktor

Jedním z rizikových faktorů u dětí a mládeže může být rovněž etnický původ. Etnická mládež může mít v majoritní společnosti mnoho problémů různého charakteru, které mohou přímo nebo nepřímo souviset s její přizpůsobivostí, ale i přístupem společnosti k sociálně odlišným skupinám. Mnozí z majoritní většiny se nepovažují za rasisty, ale jednají rasisticky, protože již od samého začátku pohlížejí na etnika s negativním předsudkem. Tento přístup může vycházet zejména ze sociálně kulturního handicapu a vrcholit skrytou diskriminací a sociálním vyloučením. Otázka sociálního vyloučení je bezpochyby velmi palčivým problémem poslední doby, a to nejen v České republice. Sociální vyloučení není jednoduché přesně definovat. Profesorka sociologie Hilary Silverová ho popisuje jako vícerozměrný proces společenského rozkladu, při němž dochází k vylučování skupin a jednotlivců ze sociálních vztahů a institucí a zabraňuje se jim v plné účasti na normálních, normativně stanovených aktivitách v rámci společnosti, v níž žijí. Sociálně vyloučená mládež se díky němu může dostat do

⁶⁸ statistické výstupy z ESK CIAP SKPV PP ČR. cit.1.

⁶⁹ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, *Mládež a delikvence*. cit.11, s.133-142.

začarovaného kruhu – málo dovedností, nezaměstnanost, minimální příjmy, špatné bydlení, bída, páchaní trestné činnosti.⁷⁰ Na takto vzniklou situaci pak mohou jedinci reagovat různými obrannými mechanismy, jakými jsou např. úniky k drogám, konzumací alkoholických nápojů, gamblerství nebo ke kriminálním chováním.

K sociálně vyloučeným skupinám v České republice patří zejména Romové. Z celkového odhadovaného počtu cca 300 000, téměř polovinu tvoří mládež do 19 let. Dle výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci Ministerstva spravedlnosti ČR se profil mladistvých Romů vykazujících delikventní chování liší oproti stejné skupině neromských mladistvých delikventů v těchto znacích:⁷¹

- velká rodina s mnoha sourozenci, s nízkým příjmem, život na hranici bídy
- přeplněný byt, špatné hygienické podmínky, konflikty se svými sousedy v okolí
- negramotnost rodičů, popř. větší část rodičů s nedokončeným základním vzděláním
- výskyt opakované trestné činnosti u dospělých členů rodiny
- zanedbávaná kontrola dětí
- záporný vztah ke škole, horší výsledky v inteligenčních testech, problémy s prospěchem a chováním
- příslušnost k asociálně jednajícím partě
- vysoký vliv příležitosti k páchaní trestné činnosti, častý vliv alkoholu
- vyšší ukazatele agresivity a asociálních tendencí
- z provedení trestného činu je patrná vysoká potřeba vzrušení a vysoká potřeba ocenění skupinou

Většina Romů si vydělává hrubou fyzickou prací nebo žije ze sociálních dávek. Nezaměstnanost je u nich většinou dlouhodobá. Odborníci ji odhadují na 75%, z toho přibližně 30% je bez zaměstnání déle než 4 roky. Tato situace působí na romskou populaci demotivačně a kriminalizuje ji. Pro většinu Romů v produktivním věku je nezaměstnanost dominantní sociální problém. Odhaduje se, že 20-30% ekonomicky aktivní romské populace získává prostředky ke své obživě nelegální cestou.⁷²

---

⁷⁰ ČECH, N. *Rasismus a sociální vyloučení* [online]. 2010 [cit. 21.11.2010]
Dostupné z www: <http://www.antikapitalista.cz/rasismus-a-socialni-vyloucení>

⁷¹ MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. cit.11, s.141-142

⁷² Mezinárodní srovnávací studie k problematice zaměstnávání, vzdělávání a bydlení Romů. *Zaměstnanost* [online]. [cit. 21.11.2010]
Dostupné z www: http://www.rynet.cz/romea/dokumenty/EQUAL-studie-cj/1_kap_CJ.doc.

Kriminalita romské mládeže je pak ve srovnání s kriminalitou neromské mládeže mnohonásobně vyšší. Příčinami tak vysoké romské kriminality jsou vysoká nezaměstnanost a trvalé „napětí“ mezi romským a neromským obyvatelstvem. Z tohoto napětí pramení určitý pocit averze a následné segregace. Jedná se o averzi reaktivní, obrannou. Vyplyvá z neustálého pocitu strachu a ohrožení. Romové se v naší společnosti cítí ohroženi, přičemž ve státní moci vidí spíše nepřítele než ochránce. Od pocitu bezmocnosti pak nebývá daleko k vlastní kriminalitě a agresivě.

Dle mého názoru, nedejde-li ve společnosti k zastavení negativního přístupu k sociálně odlišným skupinám a k odstranění určité sociální izolace, je pravděpodobné, že se může část etnické mládeže, po vzoru západních států, radikalizovat. Jiní mohou rezignovat na svůj společenský vzestup a žít se kriminalitou nebo prostitucí. Část mladých se může stát obětí drog, alkoholu a násilí. Z hlediska dalšího vývoje a omezení rizikových faktorů u dětí a mládeže z etnických menšin považuji za důležité, aby se jejich příslušníci sami aktivně zapojovali do řešení svých problémů. Klíčovou podmínkou vedoucí ke zlepšení daného stavu rovněž vidím v dalším vzdělávání příslušníků etnických menšin a pomoci majoritní společnosti.

5 STATISTICKÝ ROZBOR KRIMINALITY DĚTÍ A MLÁDEŽE

Zjištěná kriminalita a procento objasnění v ČR u dětí a mládeže⁷³

rok	zjištěno celkem	objasněno	objasněno v %	z toho	
				děti	mladiství
2000	391 469	172 245	44	10 216	13 507
2001	358 577	166 827	46,52	9 926	12 913
2002	372 341	151 492	40,69	5 541	10 901
2003	357 740	135 581	37,9	4 692	9 779
2004	351 629	134 444	38,23	3 319	7 886
2005	344 060	135 281	39,32	3 086	7 614
2006	336 446	133 695	39,74	3 090	7 605
2007	357 391	138 852	38,85	2 710	8 079
2008	343 799	127 906	37,2	2 783	7 728
2009	332 829	127 604	38,34	2 333	7 123

⁷³ statistické výstupy z ESK CIAP SKPV PP ČR, cit. 1.

Provedeným rámcovým vyhodnocením statistických údajů zjištěné kriminality v České republice v letech 2000 až 2009 lze dovodit neustále klesající tendenci v počtu spáchaných trestných činů. Ve sledovaném období 10 let mezi roky 2000 a 2009 došlo k poklesu z 391469 trestných činů spáchaných v roce 2000 na 332 829 trestných činů spáchaných v roce 2009, což je o 58640 trestných činů méně. Oproti celkové kriminalitě má statistika objasněnosti kolísavou tendenci s výkyvy oběma směry.⁷⁴

Na základě vyhodnocení kvantitativních údajů se dá konstatovat, že zjištěná kriminalita u dětí a mladistvých vykazuje rovněž klesající tendenci. Počet objasněných trestných činů spáchaných dětmi a mladistvými kulminoval v roce 2000 na počtu 23 723 skutků, z toho 10216 trestných činů bylo spácháno dětmi a 13507 mladistvými. Od tohoto roku lze vysledovat postupné snižování objasněné trestné činnosti u dětí a mládeže. Toto je ve srovnání s ostatní kriminalitou, ještě výraznější. V porovnání s rokem 2000 bylo v roce 2009 spácháno pouze 9456 skutků, z toho 2333 dětmi a 7123 mladistvými, což je pokles o 60,14%.⁷⁵

Nepotvrzuje se tedy tvrzení některých médií, které avizují neustálé zvyšování stoupající kriminality u dětí a mladistvých.

Ke struktuře páchané trestné činnosti lze uvést, že mládež se dopouští především majetkové trestné činnosti a to zejména drobných krádeží jako jsou krádeže v obchodech, věcí z aut, jízdních kol, věcí z balkónů, v bytech, poškozování cizí věci apod. S přibývajícím věkem se objevuje i násilná a obecně nebezpečná kriminalita jako jsou loupeže, omezování osobní svobody, znásilnění, pohlavní zneužívání, vydírání, ublížení na zdraví, porušování domovní svobody, nebezpečné vyhrožování apod. V posledních letech se stávají frekventovanými trestné činy v souvislosti s drogovou kriminalitou jako ohrožení pod vlivem návykové látky, přechovávání omamné a psychotropní látky, šíření toxikománie apod.⁷⁶

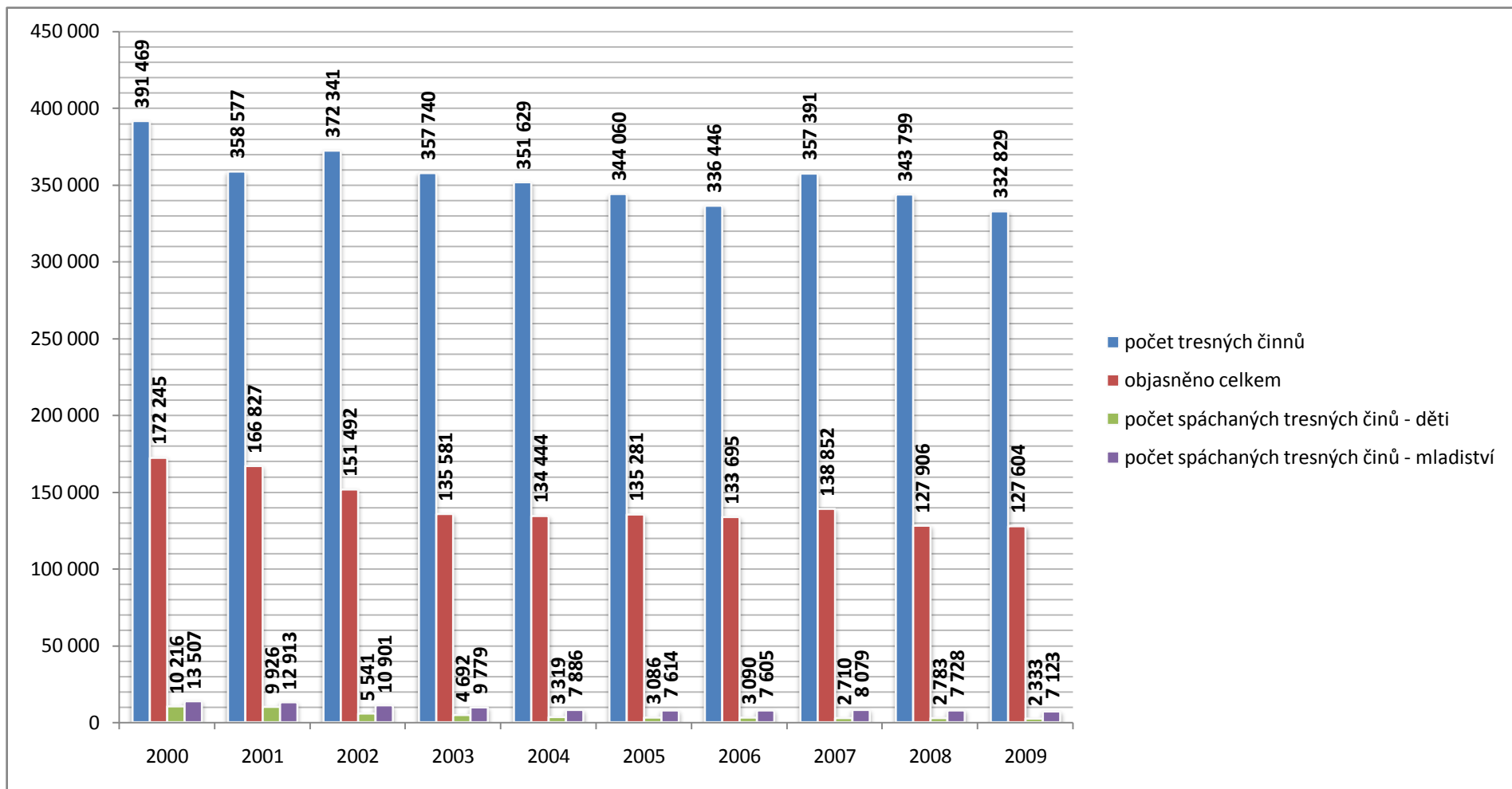
---

⁷⁴ statistické výstupy z ESK CIAP SKPV PP ČR, cit. 1.

⁷⁵ statistické výstupy z ESK CIAP SKPV PP ČR, cit. 1.

⁷⁶ statistické výstupy z ESK CIAP SKPV PP ČR, cit. 1.

Graf 1: Zjištěná kriminalita a procento objasnění v ČR u dětí a mládeže⁷⁷

⁷⁷ statistické výstupy z ESK CIAP SKPV PP ČR, cit.1.

Zjištěná kriminalita a procento objasnění v jižních Čechách u dětí a mládeže⁷⁸

rok	zjištěno celkem	objasněno	Objasněno v %	z toho	
				děti	mladiství
2000	20 037	11 583	57,81	775	1 007
2001	18 198	10 263	56,4	538	853
2002	17 467	9 308	53,29	326	693
2003	17 198	8 298	48,25	286	558
2004	17 769	8 527	47,99	224	436
2005	17 966	8 914	49,62	284	471
2006	17 377	8 451	48,63	260	430
2007	17 071	8 927	52,29	203	493
2008	15 928	8 210	51,54	216	506
2009	14 283	7 793	54,56	231	434

Jižní Čechy patří proti celostátnímu průměru spáchané kriminality mezi nejkolidnější kraje. V roce 2000 bylo v jižních Čechách spácháno 20037 trestných činů, což činí 5,11% z celkového nápadu trestné činnosti ČR. V roce 2001 došlo proti předešlému roku k poklesu o 1839 trestných činů. V následujících letech tj. 2002 až 2007 lze vysledovat určitou stagnaci nápadu trestné činnosti, kdy se počet trestných činů ustálil na počtu cca 17000 až 18000 skutků ročně. V letech 2008 a 2009 došlo k dalšímu snížení a to cca o 1000 trestných činů ročně. Ve srovnávaném období od roku 2000 do roku 2009 došlo k celkovému poklesu o 5754 trestných činů, tj. o 28,72%. Objasněnost trestných činů v letech 2000 až 2006 měla pozvolnou klesající tendenci z 57,81% v roce 2000 na 48,63% v roce 2006. V letech 2007 až 2009 došlo k postupnému nárůstu objasněnosti až na 54,56% v roce 2009. Ze statistických ukazatelů dále vyplývá, že se objasněnost v jižních Čechách pohybuje cca o 16% nad republikovým průměrem.⁷⁹

Trestná činnost dětí a mládeže je proti celostátnímu průměru rovněž na nižší úrovni. V roce 2000 se děti a mladiství v jižních Čechách dopustili 1782 trestných činů, což je 7,51% republikového průměru. V roce 2001, 2002 došlo u dětí k poklesu cca o

⁷⁸ statistické výstupy z ESK CIAP SKPV PP ČR, cit.1.

⁷⁹ statistické výstupy z ESK CIAP SKPV PP ČR, cit.1.

200 skutků ročně. V následujících letech tj. 2003 až 2009 je patrna určitá stagnace pohybující se v rozmezí 200 až 300 činů ročně. U **mladistvých** je patrný pokles skutků z 1007 spáchaných v roce 2000 až na 436 skutků spáchaných v roce 2004. Od roku 2004 do roku 2009 dochází ke stagnaci objasněných věcí. Tyto se pohybují v rozmezí 400 až 500 provinění ročně. Kriminalita dětí a mladistvých v jižních Čechách zaujímá z dlouhodobého hlediska 5,07% dlouhodobého republikového průměru.⁸⁰

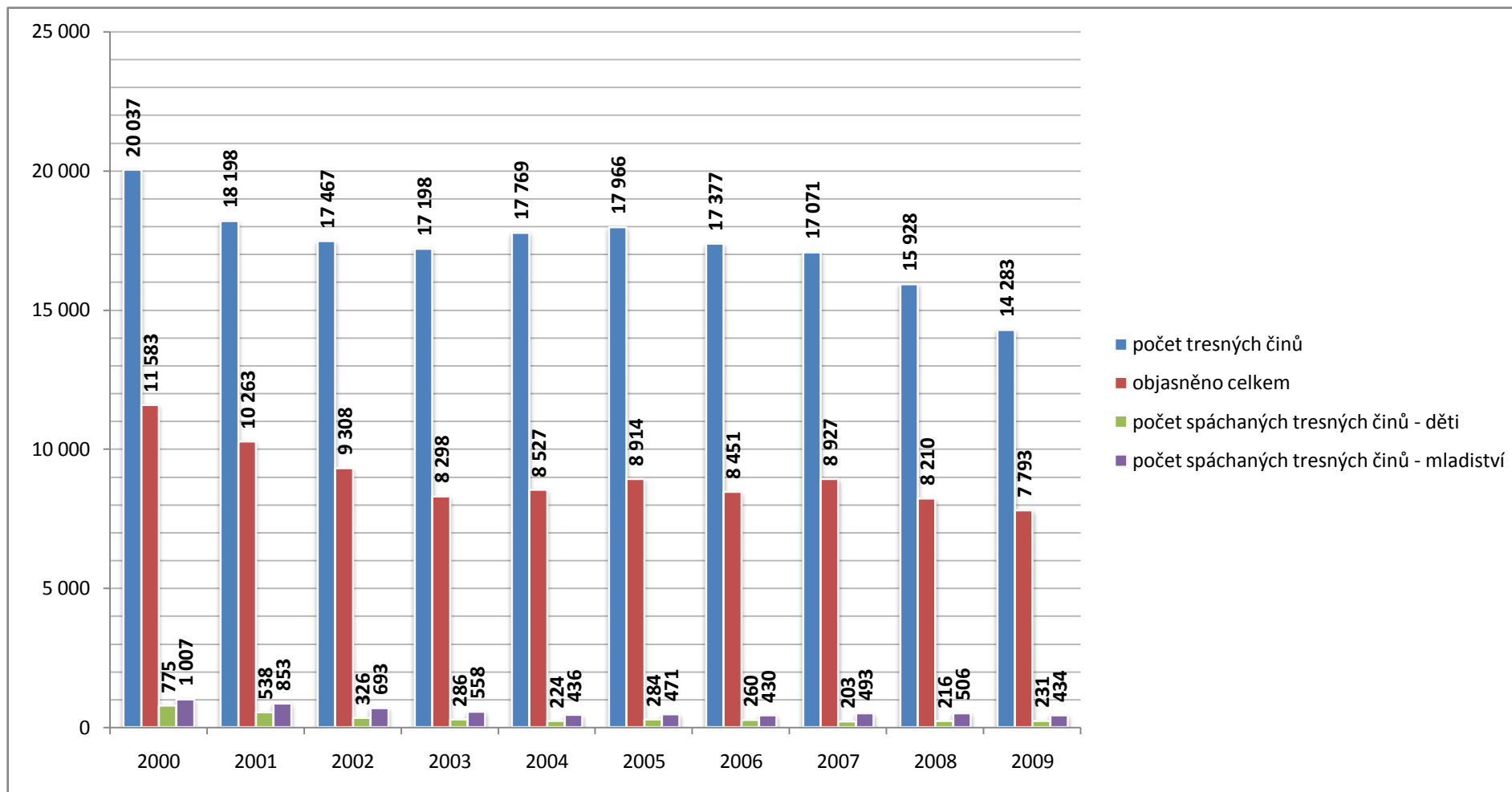
Struktura páchaní trestné činnosti v jižních Čechách nevybočuje z republikového průměru a je v podstatě totožná.

---

⁸⁰ statistické výstupy z ESK CIAP SKPV PP ČR, cit. 1.

Graf 2: Zjištěná kriminalita a procento objasnění v jižních Čechách u dětí a mládeže⁸¹

⁸¹ statistické výstupy z ESK CIAP SKPV PP ČR, cit.1.

6 PREVENCE KRIMINALITY

Co je to vlastně prevence? Prevence jako taková není právním pojmem. Dle internetového portálu MV České republiky je prevence kriminality definována jako ofenzivní strategie boje s trestnou činností. Zahrnuje soubor nerepresivních opatření, tedy veškeré aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními a soukromoprávními subjekty směřující k předcházení páčání kriminality a snižování obav z ní. Jedná se o opatření sociální prevence, situační prevence, včetně informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností a pomoci obětem trestných činů.⁸² K hlavním cílům prevence kriminality patří včasnost podchycení symptomů rizikového chování dětí a mládeže a na základě vhodných diagnóz nalezení optimální formy nápravných opatření vedoucích k omezení kriminality a jejích následků.

Objekty prevence kriminality

Objekty prevence kriminality lze rozdělit do tří kategorií⁸³

- kriminogenní faktory – sociální prostředí, příčiny a podmínky kriminality
- potencionální či skuteční pachatelé trestné činnosti
- potenciální či skutečné oběti trestných činů

Struktura prevence kriminality⁸⁴

Prevence situační – vychází ze skutečností, že určitá kriminalita se objevuje v určité době, za určitých podmínek, na určitých místech. V rámci situační prevence se prostřednictvím technických opatření brání ve spáchání trestného činu, ztěžuje se jeho provedení, nebo se kriminogenní podmínky minimalizují. Situační prevence působí neefektivněji na úseku páčání majetkové trestné činnosti.

Prevence sociální – představuje opatření, která ovlivňují proces socializace a integrace. Aktivity v rámci sociální prevence jsou zaměřeny na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny vedoucí k páčání trestné činnosti.

---

⁸² Liberecký kraj. *Analýzy k prevenci kriminality v Libereckém kraji (definice pojmů)* [online]. 2008 [cit. 21.11.2010]

Dostupné z www: http://www.kraj-lbc.cz/public/social/definice_pojmu_pracverze_75119ab2bf.pdf

⁸³ Liberecký kraj. *Analýzy k prevenci kriminality v Libereckém kraji (definice pojmů)* [online]. cit.82.

⁸⁴ MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. cit.11, s.312

V praxi se jedná o opatření týkající se:

- jednání dětí a mládeže, u kterých k sociálnímu selhání ještě nedošlo - primární sociální prevence /různé výchovné, vzdělávací, volnočasové, poradenské aktivity zaměřené na nejširší veřejnost/
- jednání dětí a mládeže, které vykazují zvýšené riziko možnosti sociálního selhání, tj., že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti - **sekundární prevence**
- dětí a mládeže, u kterých již k sociálnímu selhání došlo - **terciární prevence** /spočívá v resocializaci jedince např. pomoci při hledání zaměstnání, získání bydlení, sociální a rodinné poradenství apod./

Sociální prevence je součástí sociální politiky státu. Odpovědnost za primární sociální prevenci je věcí obce, rodiny, školy. Odpovědnost za sekundární a terciární prevenci spadá do pravomocí Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, Ministerstva spravedlnosti ČR a Ministerstva zdravotnictví ČR.

Prevence viktimizace – je založena na konceptech bezpečného chování v různých situacích a na psychickou připravenost ohrožených osob.

V praxi je založena na poradenství, informační kampaně adresované občanům a organizacím, které jim pomáhají zvyšovat bezpečnost vlastní a bezpečnost jejich majetku, tréninku obranných strategií apod.

V České republice je vrcholným státním orgánem prevence **Republikový výbor pro prevenci kriminality**. Tento byl zřízen v roce 1993, Předsedá mu ministr vnitra.

Úkoly v oblasti prevence plní i jednotlivá ministerstva a to:

- Ministerstvo vnitra ČR - v rámci MV existuje Odbor prevence kriminality /poskytuje podporu a prostředky organizacím, které se zabývají prevencí/
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR – zabývá se primární prevencí ve školách v rámci Programu sociální prevence a prevence kriminality
- Ministerstvo spravedlnosti ČR - je zřizovatelem Institutu kriminologie a sociální prevence. Tento provádí kriminologický výzkum.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí – řídí oddíl sociální na úrovních jednotlivých okresů. Toto ministerstvo zřizuje funkci sociálního asistenta /terénní sociální pracovník/.

Na místní úrovni mohou dále vznikat **komise pro prevenci kriminality**. Úkoly na úseku prevence plní i řada specializovaných pracovišť jakými jsou např. Linka

důvěry, Fond ohrožených dětí, Pedagogicko-psychologické poradny, Střediska výchovné péče pro děti a mládež, Dětské krizové centrum, Bílý kruh bezpečí apod.

Prevence kriminality z pohledu Policie ČR

Prevence je úzce spjata s opatřeními k omezení kriminality, jejích následků, ochranou jednotlivce, jeho práv a svobod. Policie ČR se v rámci vymezených kompetencí Ministerstva vnitra ČR zabývá zejména situační prevencí.

V nejširším slova smyslu je ochrana občanů jako taková dána Ústavou ČR. O prevenci se zmiňuje zák. č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním /trestní řád/, kde je v § 1 uvedeno: „*Řízení musí působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.*“⁸⁴ Dále v § 158 odst. 1 zák. č. 141/1961 Sb. „*Policejní orgán je povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele; je povinen činit též nezbytná opatření k předcházení trestné činnosti.*“⁸⁵ Další právní normou, která se dotýká problematiky prevence je zák. č. 273/2008 Sb. o Policii ČR kde konkrétně v § 15 uvedeno: „*V rámci spolupráce policie zejména upozorňuje orgány a osoby uvedené v § 14 na skutečnosti, které se dotýkají jejich činnosti a mohou vést k ohrožení nebo porušení vnitřního pořádku a bezpečnosti, pokud tento zákon nebo jiný právní předpis nestanoví jinak.*“⁸⁶

Z preventivních programů, které Policie ČR na úseku dětí a mládeže provádí, lze uvést např. Ajaxův zápisník – pro děti 2. a 3. tříd, ve kterém se řeší problémy jako jsou šikana a drogy, nebo dopravně bezpečnostní akce „Jablko nebo citron“ a řada dalších.

---

⁸⁴ Československo. Zákon č. 141 ze dne 09.12.1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů, Česká a Slovenská Federativní republika*. 1961, částka 66, s.514,538. Dostupný z [www: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1961/sb66-61.pdf](http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1961/sb66-61.pdf)

⁸⁶ Československo. Zákon č. 141 ze dne 09.12.1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů. cit.84.

⁸⁷ Česko. Zákon č. 273 ze dne 11.8.2008 o Policii ČR ve znění pozdějších předpisů, In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2008, částka 91, s. 4088. Dostupný z [www: http://www.mvcr.cz/clanek/sbirka-zakonu.aspx](http://www.mvcr.cz/clanek/sbirka-zakonu.aspx)

ZÁVĚR

Kriminalita dětí a mládeže je jedním z nejzávažnějších problémů soudobé společnosti. Odborníky je považována za nevyhnutelný sociální jev, který je spjat s rozvojem společnosti a její ekonomickou a sociální transformací. Otázkou příčin deviantního chování dětí a mládeže a hledáním optimálního řešení systému sociální prevence, se zabývá celá řada vědních oborů z oblasti společenských i veřejnoprávních disciplín. Tyto obory se rovněž snaží reflektovat východiska z daného problému, přispět svou měrou k žádoucím efektům snížení rizika kriminality a zabránit jejímu dalšímu růstu. Boj s kriminalitou mládeže se po roce 1989 dostal v České republice na seznam vládních priorit a postupně bylo vytvořeno několik koncepcí celostátní strategie prevence kriminality. Z dlouhodobého hlediska se však často ukazují jako málo efektivní a jejich vliv na snižování kriminality zanedbatelný. Definovat a naplánovat preventivní metody, které budou mít zcela jednoznačný pozitivní vliv na chování jedinců v budoucnosti, je skutečně nelehkým úkolem. Kriminální rizika se totiž mění v čase a situací každého jedince a jsou závislá na celém komplexu sociálních faktorů, jakými jsou např. rodina, škola, vrstevnická skupina, komunita atd. Z tohoto pohledu se jako nejdůležitější jeví implementace preventivních programů pro děti a mládež do praxe a zvolení optimálního modelu systému preventivní intervence, kterými lze rizikové faktory účinně ovlivnit.

Výstupem bakalářské práce bylo rizikové faktory, mající vliv na vznik kriminality mládeže teoreticky popsat a nastínit možné formy jejich řešení. Na základě shromážděných údajů lze zcela logicky konstatovat, že kriminalitu mládeže neovlivňuje pouze jeden faktor, ale podílí se na ní celý komplex posuzovaných faktorů. Tyto mohou působit samostatně nebo vedle sebe a záleží pouze na daném jedinci, do jaké míry jej ovlivní. Z dosavadních zkušeností je zřejmé, že chceme-li efektivně působit na kriminalitu mládeže jako takovou, je nezbytné zaměřit se na její **prevenci**. Tuto lze chápat jako soubor nejrůznějších aktivit mimo trestního charakteru orientovaných obecně na odstranění či oslabení kriminogenních faktorů. Cílem těchto snah je zastavit nárůst kriminality, nebo docílit jejího snížení. Jak dosavadní praxe ukázala, mezi neúspěšnější preventivní přístupy patří návštěvy domácností kombinované s předškolním vzděláváním a rodinou terapií, intenzivnější komunikaci a supervizi ve škole, speciální vysvětlovací iniciativy a programy modifikace chování školáků. Naopak, mezi neúspěšné se zařadily návštěvy domácností policií, programy zaměřené

na domácí násilí, různé iniciativy ve školách poskytující poradenství a informace o prevenci a o důležitosti vzdělání.

Pro dosažení větší efektivity je nutné jednotlivé preventivní přístupy diferencovat s přihlédnutím k osobním zvláštnostem jedinců a skupin, včetně specifik sociálního prostředí. Důležité je zejména zajistit propojení mezi rodinou, školou, místní komunitou, trhem práce, místní lokalitou a kvalitní koordinace jednotlivých preventivních programů zaměřených na mladší věkovou skupinu.

Z výsledku bakalářské práce vyplývá, že k omezení, popř. eliminaci rizikových faktorů kriminality mládeže je nezbytné ukázat dětem vzor chování, zajistit možnost sebevýchovy a sebevzdělávání. Poskytnout jim alternativu k trávení času na ulici, volný prostor na vlastní vývoj a seberealizaci. Pečlivě naslouchat a vnímat jejich potřeby a včas reflektovat na rodičí se problémy. V samých začátcích podchytit negativní faktory objevující se v jejich chování a zabránit tomu, aby se dále rozvíjely. Je dostatečně prokázáno, že v tomto ohledu je rozhodujícím činitelem vliv rodinného prostředí, který dítě značnou měrou formuje a ovlivňuje v jeho dalším životě. Rovněž lze mít za prokázanou tu skutečnost, že funkční rodina je výrazným protektivním faktorem, který vzniku kriminality u mládeže účinně brání. Z tohoto důvodu považuji za zcela zásadní vliv rodičů a osob pracujících s mládeží.

Za další zcela zásadní považuji zvládnutí resocializace a integrace těch jedinců, kteří se již dopustili závadného jednání. S touto nezbytností přímo souvisí zkvalitnění práce výchovných a diagnostických ústavů pro mládež a zejména jejich účinná ekonomická a společenská podpora vhodné socializace a integrace mládeže zpět do společnosti.

Domnívám se, že cíle bakalářské práce byly splněny. Ve druhé části bakalářské práce byly teoreticky popsány jednotlivé oblasti, ze kterých mohou rizikové faktory vycházet a tyto následně podrobně rozebrány. Na základě rozboru jednotlivých faktorů bylo v závěru navrženo řešení, u něhož se domnívám, že by mohlo pozitivně ovlivnit trestnou činnost dětí a mládeže.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literární zdroje

- 1/ ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vydání Praha : Karolinum, 1993. 415 s. ISBN 80-7066-534-3.
- 2/ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání Praha : Portál, 2004. 173 s. ISBN 80-7178-927-5.
- 3/ CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. vydání Praha : Ministerstvo vnitra, 1998. 73 s. ISBN neuvedeno.
- 4/ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vydání Praha : Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.
- 5/ JELÍNEK, J. a kol., *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha : Leges, 2009. 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6.
- 6/ KRAUS, B. *Životní způsob mládeže*. Jak žije středoškolská mládež na počátku XXI. století. 1. vydání Hradec Králové : Gaudeamus, 2004. 171 s. ISBN 80-7041-738-2.
- 7/ SBORNÍK STUDIÍ, *Děti a jejich problémy*. Praha : Sdružení Linka Bezpečí, 2005. ISBN 80-239-4482-7.
- 8/ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualizované vydání. Praha : Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X.
- 9/ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozšířené a přepracované vydání. Praha : Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
- 10/ MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Brno : Masarykova universita, 2001. ISBN 80-210-2511-5.
- 11/ NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vydání Praha : Policejní akademie České republiky, 2000. 100 s. ISBN 80-7251-033-9.
- 12/ SAK, P. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. 1. vydání Praha : Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8.
- 13/ SMÉKAL, V. *Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit*. Brno: Barriste and Principal, 2003. 198 s. ISBN: 80-85947-82-X.
- 14/ SVATOŠ, R. *Základy kriminologie a prevence kriminality*. České Budějovice : VŠERS, 2009. 118 s. ISBN: 978-80-86708-81-2.

- 15/ŠEJVL, J. *Shrnutí drogové mortality za roky 1998-2008- mimořádný bulletin Národní protidrogové centrály*. Praha : PČR NPC SKPV, 2009.143 s. ISBN neuveden
- 16/ *Velký sociologický slovník*. vydání 1. Praha: Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-164-1.
- 17/ ZÁŠKODNÁ, H. *Psychosociální problémy adolescentů*. 1. vydání České Budějovice : JU ZF České Budějovice, 1998. 93 s. ISBN 80-7040-306-3.
- 18/ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002. 231 s. ISBN 80-86473-08-2.
- 19/ ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6.

Elektronické zdroje

- 1/ Čech, N. *Rasismus a sociální vyloučení* [online]. 2010 [cit. 21.11.2010]
Dostupné z www:
<http://www.antikapitalista.cz/rasismus-a-socialni-vyloucení>
- 2/ Drogy-info.cz. *Opiáty* [online]. 2003, poslední revize 4.10.2005 [cit.01-12-2010]
Dostupné z www:
http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/opiaty/opiaty-podrobne
- 3/ STIBOR, J. *Jaké funkce plní rodinná výchova* [online]. 2006 [cit.01-12-2010]
Dostupné z www:
<http://bifur.palcat.cz/dps/sem1/pedagogika/pedagogika17.pdf>
- 4/ SZOTKOWSKI, R. Negativní působení elektronických médií (zejména televize) na současné děti a mládež. *Časopis pro informační a technickou výchovu*. [online]. 2009, č. 1 [cit. 18.11.2010]
Dostupné z www:
http://www.jtie.upol.cz/clanky_2_2009/szotkowski.pdf
- 5/ WIKIPEDIE. *Volný čas* [online] poslední editace 31.10.2010 [cit. 18.11.2010]
Dostupné z www:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Voln%C3%BD_%C4%8Das
- 6/ WIKIPEDIE. *Média* [online]. poslední editace 11.11.2010 [cit. 18.11.2010]
Dostupné z www:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/M%C3%A9dia>

7/ Základní škola Pelhřimov. *Sociálně patologické jevy* [online]. [cit.18.11.2010]

Dostupné z www:

http://www.zskompe.cz/files/530_Socialne%20patologicke%20jevy.doc.

8/ Základní škola a mateřská škola Vejprty. *Něco o drogách* [online]. [cit.18.11.2010]

Dostupné z www:

http://www.zsvejprty.cz/New_Folder/www/VP/odrogach.htm#IV.%20Rozpozn%C3%A1n%C3%AD%20probl%C3%A9m%C5%AF%20s%20n%C3%A1vykov%C3%BDmi%20l%C3%A1tkami

9/ Mezinárodní srovnávací studie k problematice zaměstnávání, vzdělávání a bydlení

Romů. *Zaměstnanost* [online]. [cit. 21.11.2010]

Dostupné z www:

http://www.rynet.cz/romea/dokumenty/EQUAL-studie-cj/1_kap_CJ.doc.

10/ Liberecký kraj. *Analýzy k prevenci kriminality v Libereckém kraji (definice pojmů)*

[online]. 2008 [cit. 21.11.2010]

Dostupné z www:

http://www.kraj-lbc.cz/public/social/definice_pojmu_pracverze_75119ab2bf.pdf

Ostatní zdroje

Kromě výše uvedených zdrojů byly při zpracování bakalářské práce využity následující materiály:

1/ Statistické výstupy z ESSK CIAP SKPV PP ČR dostupné na interní informační síti

Policie České republiky Intranet - centrála informatiky a analytických procesů

Služby kriminální policie vyšetřování

2/ Zápisky a poznámky z přednášek na Vyšší policejní škole a Střední policejní škole

Ministerstva vnitra v Praze z předmětů trestní právo, kriminalistika, sociologie,

psychologie pořízené v letech 2007-2010

3/ Výroční zpráva Národní protidrogové centrály za rok 2009

4/ Československo. Zákon č. 141 ze dne 09.12.1961 o trestním řízení soudním (trestní

řád) ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů, Česká a Slovenská Federativní republika*. 1961, částka 66, s.514, 538. Dostupný z www:

<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1961/sb66-61.pdf>

- 5/ Česko. Zákon č. 273 ze dne 11.8.2008 o Policii ČR ve znění pozdějších předpisů, In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2008, částka 91, s. 4088. Dostupný z www: <http://www.mvcr.cz/clanek/sbirka-zakonu.aspx>
- 6/ Česko. Zákon č. 218 ze dne 31.7.2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějším předpisů, In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2003, částka 79, Dostupný z www: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2003/sb079-03.pdf>